

- AFFÄRSMODELLERNA SOM BLEV EN CANCER
- VÅGAR POLITIKER BEGRÄNSA FLYGRESANDET?
- DE AMERIKANSKA FACKENS EXISTENTIELLA KAMP

forum

INFLYTELSERIK

18-åriga Youtube-stjärnan Pernilla Bäckerman lever på att inspirera 134 000 följare med sin träning, sina matvanor och sina klädesval.

Volvo T8 Twin Engine AWD-hybridsortimentet från: bilskattefritt pris 58 200 €, bilskatt 3 309,32 €, leveranskostnader 600 €, totalpris 62 109,32 €. EU-komb. 2,0-2,8 l/100 km, CO₂ 46-63 g/km. Bilarna på bilden är extrautrustade.

TVÅ HJÄRTAN, EN BIL.

VOLVO T8 TWIN ENGINE AWD-HYBRIDSORTIMENTET

Volvo T8 Twin Engine AWD-plug-in-hybridernas effekt på 390 hästkrafter uppstår som ett samarbete av en fyrcylindrig bensinmotor och kraftig elmotor. Helheten ger en omedelbar acceleration och vid behov fyrhjulsdraft. Kraftöverföringen har fyra olika körlägen och du kan efter egen smak välja mellan prestanda och ekonomi. Med enbart elmotor kör du åter tyst och helt utan utsläpp upp till 45 km.

UPPLEV VOLVOS HYBRIDSORTIMENT PÅ DIN ORT - VOLVOCARS.FI

PROFILERN

Youtuber som yrke

16 Finlandssvenska Pernilla Böckerman har gjort raketkarriär på Youtube. 18-åringen får sin inkomst från att dela sin vardag på video med över 134 000 följare.

VETENSKAP

Polarvirveln sätter snurr på vädret

32 Den förvirrade polarvirveln som gett såväl Europa som USA ovanligt sträng kyla och mycket snö i vinter väntas bjuda på sommarvärme i maj.

STILBITEN

Var dig själv – snygg, trygg och bekväm

36 Ett säkert stiltips inför uppträdanden är att välja kläder som du känner dig bekväm i, säger Frida Bard som utsågs till årets designer på svenska Elle-galan. Hon tilltalas av ett klassiskt snitt med en lite kaxigare approach, kryddat med personliga detaljer.

MÅNADEN SOM GICK

Byskvaller är oemotståndligt, medan sanningen ofta är grå och komplicerad och sporrar dämpade känslor som förväntan, sorg, glädje, tillit eller förtroende. »6

PERSONER

Niklas Skogster är ny vd för luftreningsföretaget Genano. Han var tidigare vd på Fibox Plastic & Aluminium Mechanics. »7

VETENSKAP

Receptet för att koka ihop ett så kallat mysterium är enkelt: tag en okritisk skribent, marinera fakta, fritera inom massmedier som lever av spekulation och underhållning, samt servera åt en sensationslysten, uttråkad publik. »33

BOKBITEN

Ahmad understryker att den riktigt fattiga gör allt för att dölja sin ekonomiska situation och samtidigt går det inte en dag utan att berättaren tänker på pengar, oroar sig för det, grälar om det. »34

AFFÄRSNÄTVERKET

Utmaningen består inte längre i att försöka hållas kvar bland de allt färre deltagare som har en stol att sitta på, utan i stället handlar det numera om vem som kan sitta på flest stolar samtidigt utan att falla. »38

TEKNIK, EKONOMI & AFFÄRER

Facebook hotar demokrati och folkhälsa

10 Kritiker varnar för att teknikjättarna i Silicon Valley har skapat tjänster som gynnar illvilliga rykten, hemliga politiska kampanjer och mental obalans.

Sverige inför inrikes flygskatt

22 Miljöpartiet vill helt förbjuda vissa inrikes flygresor, men förslaget har inget stöd hos regeringspartnern Socialdemokraterna. Flygskatten som träder i kraft i april graderas enligt avstånd.

Facken i USA kämpar för sin överlevnad

24 I sommar ges ett domstolsavgörande som kan bli ett dråpslag för hela den amerikanska fackliga rörelsen. Fackliga aktivister varnar för oro på arbetsmarknaden med vilda strejker och mer militanta krav.

Hammaren och skäran får upprättelse?

27 På en vandringsresa i Nepal noterar Stefan Björkman att hammaren och skäran vajar stolt vid hotell och butiker. Den tidigare symbolen för tyranni och ett misslyckat samhällsförsök står nu för framåtanda och optimism.

Finska företag får gratis exporthjälp

28 Pensionerade svenskspråkiga ingenjörer ger gratis konsult hjälp åt företag i Finland som vill exportera till Sverige och Norge.

KOLUMNER

5 LEDARE: TORSTEN FAGERHOLM

8 PRIVAT EKONOMI: NICHOLAS ANDERSON

9 TILLBAKA TILL SAMTIDEN: KAJ ARNÖ

14 TEKNIK: JOHAN "JULF" HELSINGIUS

21 KONJUNKTUR: CHRISTER K. LINDHOLM

26 PLACERING: KAJ HEDVALL

39 SISTA ORDET: SALIVEN GUSTAVSSON

Torsten Fagerholm
är chefredaktör för Forum.

Det går inte att backa sig in i framtiden. Många rörelser har stagnerat: inom politiken, näringslivet och medborgarsamhället. Spana kruttrök vid horisonten, våga göra nya misstag!

Generaler på återtåg

LEDARE

”Hästen gick i sömnen, gubben sov på kärran; Hur den gamle hölls på lasset, vete herran.” Så beskrivs den gamle trosskusken Spelt som motvilligt tågade reträtt i Fänrik Ståls sägner. Men då det gällde att vända tillbaka mot fronten, då målet igen var att kämpa och segra, ja då var Spelt i första ledet, rastlös av iver vid morgonrodnaden!

Alla blöder de och står inför existentiella hot: partierna (i synnerhet socialdemokratin), facken, kyrkan, medborgarorganisationerna samt medierna. Det pågår flykt bland medlemmar, kunder och prenumeranter. Nyrekryteringen är seg. De stora folkrörelsernas tid är förbi, individualismen segrar. Det hjälper inte med en större megafon ifall kärninnehållet är förlorat. Om ett par-tre årtionden hägrar självdöd.

Hur agerar man som ledare i återtågets tid? Man experimenterar, utvecklas, avstår från det gamla och röjer utrymme för nya idéer.

Enligt sägen brukar webbpijonjären, affärsängeln, tekniskskribenten och filantropen Esther Dyson signera sin epost med ”Always make new mistakes”. Vi ska omfamna risktagning och lära oss att ”fail fast” med brant inlärningskurva, lyder vinken.

Skillnaden mellan framgång och misslyckande inom näringsliv har rätt lite att göra med teknisk kreativitet eller briljans (till exempel programmering). Succé förutsätter att man är disciplinerad och välorganiserad, kan bygga och leda team, motivera anställda, förstå marknadsföring och reglering.

Tävlan om kundens varenda minut är stenhård. Alla organisationer och föreningar måste numera resonera i termer av affärsmodell, intäkter och kundförståelse.

Misslyckanden är priset på utbildning. Den smarte lär sig av misstag, inte av att lyckas. Analysera dina misstag och gör bättre ifrån dig vid nästa försök, antyder Dyson.

Evolutionen framskrider genom nya misstag (inte samma gamla tabbar). Ett misstag är

aldrig ett totalt misslyckande, eftersom det bygger på ett försök. Vid varje försök misslyckas man delvis. Den som inte vågar sätta sig på spel och vara kreativ tar heller aldrig fram några nya idéer. Omskrivet: gör ännu fler försök!

Det är vid fronten som segrarna tas, i batalj och drabbning. Politik och medborgarorganisationer präglas av villrådigt famlande, vissa försöker förljuget via gamla klyschor och slagord entusiasmera en missmodig armé på reträtt. Den kloke ledaren bryter det konservativa bakläset, vänder kärran och går till motoffensiv, likt den gamle trosskusken Spelt.

En riskfaktor är bekväma, mätta och självgod organisationer där majoriteten är tämligen nöjd som det är. Där saknas motståndsbilder, reella berg att bestiga. Då slipper ledarna slipa argumentationen. Fundera grundligt varför organisationen finns till, och för vem, också i övermorgon. Staka ut nya djärva framtidsmål.

Finländska företag och beslutsfattare tenderar att vara skräja för att göra misstag. Det kväser experimentlusten. Vi sätter ribban för högt. Finland behöver en mer förlåtande kultur. Att drömma om perfektion utgör en återvändsgränd. Liv är kaos. Kreativitet och misstag går hand i hand.

Ifall ett misstag kostar en miljon euro så har man investerat en miljon i utbildning, och de anställda vet nu definitivt vad de inte ska göra. Det är billigast att observera andras misstag och lära sig av dem (samt att kopiera och förbättra framgångsrecept).

Vinnare måste också medge sina misstag. Den finländska mentaliteten, att ta oss själva på blodigt allvar, förblindar oss för lägen där saker går åt skogen. Nokia hade fog för självkritik långt innan Apple trädde in.

Du finländska beslutsfattare: tro på dig själv – men var ödmjuk och syssla inte med självbedrägeri. Våga misslyckas. Våga vinna. ■

forum

www.forummag.fi
feedback@forummag.fi

Forum för ekonomi och teknik
Utkommer med elva nummer per år
Webbplats: www.forummag.fi
Adress: Medelhavsgatan 14 A,
00220 Helsingfors
Telefon: 010 322 5250
(8,35 c/samtal + 16,69 c/minut, inkl. moms 24 %)
FO-nummer: 0522793-3
Prenumerationer: 010 322 5250 eller
www.forummag.fi/prenumerera
Helårsprenumeration inom Norden: 96 euro
Adressändringar: Föreningsmedlemmar:
kontakta ditt kansli. Övriga: mikael.lonnqvist@forummag.fi

Redaktion:
Torsten Fagerholm, chefredaktör och ansvarig utgivare
010 322 5253, torsten.fagerholm@forummag.fi
Heidi Furu, redaktionschef
010 322 5252, heidi.furu@forummag.fi

Allmän e-post: redaktionen@forummag.fi
Layout: Heidi Furu
Fasta medarbetare:
Leif Bergström (USA)
Henric Borgström (Norden)
Johan Svenlin (vetenskap)
Nicholas Anderson (kolumnist, Privat ekonomi)
Kaj Arnö (kolumnist, samhälle)
Jan Sten (Linkedin-referat)

Annonser:
Vd Mikael Lönnqvist: 010 322 5251

Delägare:
DIFF – Ingenjörerna i Finland rf
Ekonomföreningen Merkur rf
Ekonomföreningen Niord rf
Ekonomiekandidatföreningen rf
Tekniska Föreningen i Finland rf (TFiF)
Baraviföreningen rf
Föreningen Konstsamfundet rf

Utgivare:
Förlags Ab Forum för ekonomi och teknik
Verkställande direktör:
Mikael Lönnqvist: 010 322 5251,
mikael.lonnqvist@forummag.fi

Nettoppaga: 10 665 exemplar (jan–dec 2016)
Lösnummerpris: 8,90 euro
Tryckeri: Fram, Vasa
ISSN 0533 070X
Affärsmagasinet Forum är tryckt på
Galerie Art Gloss 130 g/m² och G-Print 80 g/m²

23.2 Störst av dem alla. Volvo Cars ägare samt lastbilstillverkaren AB Volvos största kapitalägare, kinesiska Geely, köper en storpost i tyska Daimler. Målen är att vinna terräng inom premiumbilar samt komma över batteriteknik för att möta utsläppskrav.

27.2 Körförbud. Tysklands högsta förvaltningsdomstol förbjuder äldre dieslbilar i Düsseldorf och Stuttgart – städerna där Mercedes-Benz och Porsche har sina huvudkontor. Förbudet gäller miljontals bilar, ett nederlag för bilindustrin.

28.2 Klonar röster. Baidu, "Kinas Google", har lyckats klonar en mänsklig röst, alltså trovärdigt härma en persons tal och accent, på basen av ett 60 sekunders sampel. Det öppnar för både nytta och bedrägerier, enligt New Scientist.

5.3 Vaffanculo, etablissemanget. Valutgången i Italien innebär ett segreråg för populisterna och missnöjespartier, som vinner över hälften av rösterna.

9.3 Politisk teater. Trump-administrationen meddelar om stål- och aluminiumtullar. Många tolkar gesten av "Donald the Dealmaker" som en skenmanöver för att framtvunga eftergifter inom handelsavtalet NAFTA samt Europas haltande finansiering av Nato.

11.3 Sacré bleu! Den finländska beställaren prutar kraftigt på sina krav på franska Areva gällande Olkiluoto 3, ett av världshistoriens dyraste byggprojekt, för att försäkra sig om att reaktorn överhuvudtaget blir färdigställd.

11.3 På livstid. Kinas Xi Jinping utses till president på obegränsad tid, med folkkongressen som symbolisk gummistämpel. Samtidigt monterar man ner de begränsningar som infördes efter Mao för att förhindra maktkoncentration och personkult.

16.3 Debut. Förlustbringande Spotify ska bli det första börsbolaget inom musikströmning. Företaget noteras i New York genom direktlistning – utan att ge ut nya aktier för att ta in pengar. Inga investmentbanker har varit med och värderat bolaget.

EN LÖGNARES HJÄRNA. Sannings- och förnuftsbegreppen lider av våra miljarder dagliga likes och retweets.

8.3 Sensationer bekräftar fördomar. En studie publicerad i Science (<http://bit.ly/2DcvbZH>) visar att falska nyheter har 70 procent större sannolikhet att spridas via Twitter, dessutom sprids osanningar mycket fortare. Forskartrion Vosoughi, Roy och Aral vid MIT Sloan School of Management konstaterar att falska nyheter påverkar vårt politiska, ekonomiska och sociala välbefinnande. Dessutom bidrar människor mer till spridningen av lögnerna än vad bots gör. Skillnaderna förklaras av det starka emotionella tilltalet hos påhitt: rädsla, avsky och överraskning. Byskvaller är oemotståndligt, medan sanningen ofta är grå och komplicerad och sporrar dämpade känslor som förväntan, sorg, glädje, tillit eller förtroende. "Some notion of truth is central to the proper functioning of nearly every realm of human endeavor. If we allow the world to be consumed by falsity, we are inviting catastrophe" skriver forskarna. Demokratin, rättsväsendet, forskningen och journalistiken behöver gemensamma hörnstenar, alltså fakta.

Gör business på ren inomhusluft

DI Niklas Skogster är ny vd för luftreningsföretaget Genano. Han var tidigare vd på Fibox Plastic & Aluminium Mechanics.

Vad fick dig att flytta från ett större företag till Genano?

En orsak är att jag här handgripligen gör något gott och kan vara med och skapa en betydande och bestående förändring för inomhusluften. Genano har alla möjligheter att växa och skapa framgång. Vi har momentum och kan rida på trendvågen med inomhusluftproblemen. För bara några år sedan förnekade kommunerna att det fanns problem med inomhusluften och tystade ner frågor om luftkvaliteten i skolorna av rädsla för att skapa panik bland föräldrar och försvåra rekryteringen av personal. Nu har opinionen vänt bland de kommunala beslutsfattarna och man medger problemen, men vet inte hur man ska tackla dem. Alla skolor och daghem med problem kan inte rivas ner eller saneras samtidigt, eftersom det inte finns alternativa utrymmen för barnen. Om kommunen tar in luftrenare kan skolorna fortsätta verka i sina utrymmen. Med vår lösning kan kommunerna renovera en skola i taget och sätta in luftrenare i de övriga för att bättre balansera investerings- och renoveringskostnaderna. Att ta in en luftrenare kostar en tiondel jämfört med en baracklösning.

Vad beror den dåliga inomhusluften på?

En orsak till att problemen började uppstå för 10–15 år sedan är att man missköter kommunala fastigheter såväl i Finland som i Sverige. Renoveringarna släpar efter och en fastighetsskötare ansvarar för ett tiotal fastigheter. Den personen kan inte känna alla byggnader lika bra som en gammal skolvaktmästare kände sin skola på 60-, 70- och 80-talen. Också den centraliserade luftkonditioneringen har bidragit, eftersom man inte längre får öppna fönstren för att vädra för då går luftkonditioneringen ur balans. I Centraleuropa är byggnaderna i någorlunda skick, men där är man rädd för ultrasmå partiklar från trafiken. Speciellt i Tyskland, Belgien och Holland är situationen allvarlig och där vill man skydda barnen från skadliga partiklar i uteluften då de kommer in i klassrummet.

Vad är det i inomhusluften som gör oss sjuka?

Forskning gjord vid Institutet för hälsa och välfärd THL visar att det inte är någon enskild faktor i då-

NIKLAS SKOGSTER

lig inomhusluft som gör oss sjuka, utan en cocktail av mögelsporer, småpartiklar från utomhusluften, parfym och lösningsmedel som avgas från byggnadsmaterial och inredningstextilier. Tekniska tester vid bland annat Teknologiska Forskningscentralen VTT visar att Genanos luftrenare klarar av att plocka upp hela den här cocktailen. De som nu reagerar är de som blivit utsatta för partiklar och toxiner på en arbetsplats eller skola under kanske ett års tid och har blivit överkänsliga. De här fallen har kommit upp under de senaste tio åren, före det erkände man inte att problematiken fanns. Frågan är hur känsliga vi kommer att vara om 20 eller 30 år. Jag börjar vara orolig för att en ny folksjukdom knacker på dörren.

Hur renar Genanos luftrenare luften?

Luftrenaren består av en rörformad uppsamlingskammare vars yttre sidor är positivt laddade. Inuti finns en negativt laddad nål. När luften sugas in i kammaren laddas alla partiklar negativt av nålen som har en spänning på 24 000 volt. De negativt laddade partiklarna dras till det positivt laddade höljet och samlas upp. Ett aktivt kolfilter tar bort ozoner, gaser och lukter så att luften som blåses ut är ren. Luftrenaren har ett automatiskt tvättsystem som gör att apparaten stannar en gång i veckan i fem minuter då den putsas. Luftrenaren dödar mikrober såsom virus, bakterier och mögelsporer och tar bort flyktiga ämnen, gaser och partiklar ner till nanostorlek. De ultrasmå nanopartiklarna är mest skadliga eftersom de tränger igenom lungorna till blodcirkulationen

och de inre organen. Genano har globalt patent på den här luftreningstekniken.

Vilka metoder använder era konkurrenter?

De renar luften med hepa-filter, kolfilter, ultraviolett ljus eller kombinationer av dessa. Hepa är en filterteknik som klarar av att filtrera partiklar i mikrometerklassen, men det släpper igenom partiklar i nanostorlek och det dödar inte heller bakterier. Hepa-filtret är som nätet i ett fotbolls-mål. Om man sparkar en lerig fotboll så tar nätet fast bollen, men leran fortsätter genom hålen i nätet, på samma sätt som de ultrasmå partiklarna fortsätter genom hepa-filtret.

Var ser du de största tillväxtpotentialerna?

Inomhusluftsmiljömarknaden i Norden är enorm och vi har hittills bara skrapat lite på ytan. Men att komma igenom djungeln med kommunala beslutsfattare och få ett behov att bli ett anskaffningsbeslut är tungt och svårt både i Finland och Sverige. I Asien finns enorma luftproblem, och om vi klarade av att rena en promille av deras hemmahushåll skulle Genano skapa en framgångssaga likt Nokia. För att tackla den kinesiska marknaden grundar vi ett eget Genano Kina. Vi erbjuder i dagens läge en hemmarenare till vettigt pris, men jobbar på att den ska få modernare design och uppkoppling till internet så att man kan använda den via sin smarttelefon.

Ert uttalade mål är att mångdubbla omsättningen på några år. Hur ska ni lyckas med det?

Tidigare har vi varit ett luftrenarbolag som sålt maskinerna, men nu ska vi förändra oss till ett tjänsteföretag. Vi har skapat ren inomhusluft som en service. Om en kommun har en problemfastighet gör vi en affär med kommunen där vi med kvalitetsgaranti renar luften i fastigheten och fakturerar per månad. Tjänsten kan även innefatta balansering av luftkonditioneringssystem samt putsning och balansering av kanalsystem. Om man hyr ut en maskin till en kommunal fastighet går hyran vanligtvis från fastighetsbudgeten, men om det är en tjänst räknas det som en underhållskostnad och går från ett annat budgetmoment och involverar andra beslutsfattare. Tillsammans med Esbo stad utvecklar vi konceptet med ren inomhusluft som en service. Genano har sitt egentliga patenterade ursprung i medicinsk teknik och företagets luftrenare används även i isoleringsrum på sjukhus i Finland och utomlands. ■

Nicholas Anderson är oberoende rådgivare och konsult inom finans, infrastruktur och klimatförändring.

Lektioner i dynamisk förändring

PRIVAT EKONOMI

Jag har jobbat i Singapore i sammanlagt 4 år – i två perioder för 30 och 10 år sedan. Ett färskt kortvarigt återbesök till Singapore visade att utvecklingen där inte sackat av, och att det lilla landet expanderar genom att inmuta mark och bestämt bygga kontors- och affärshus samt bostäder för den egna befolkningen och för besökare.

Singapore är det näst mest tätbefolkade självständiga landet i världen, efter Monaco. Nya byggnader har vuxit fram, många är 30 våningar höga. Flera av de gamla landmärkena har renoverats eller omdesignats. Välskötta parker, gångvägar genom djungelområden och vackra, luftiga promenadgator längs flodbankerna har alla blivit till under de senaste tio åren. MRT-metrosystemet (Mass Rapid Transit) når nu praktiskt taget alla hörn av stadsön.

Utbudet nya högkvalitetsshotell är häpnadsväckande. Byggnadslandmärken som Marina Bay Sands (bilden) slår fortfarande de flesta människor med häpnad över hur dylikt kan åstadkommas någonstans i världen!

WIKIMEDIA

Höglklassigt till vettiga priser. Stora kluster av bostäder till vettiga priser kan erbjudas lokalborna tack vare regeringens Housing Development Board, som förser över 80 procent av invånarna med offentligägda bostäder. Moderna bostäder i höghuskvarter till hyfsade priser för vanligt folk är en realitet, tack vare leasing på upp till 99 år. Folk förutsätts finansiera sina bostäder både med sparmedel och sina egna pensionsfonder, som regeringen kostnadseffektivt administrerar inom Central Provident Fund (CPF).

Dessa hus kommer nästan säkert att renoveras eller rivas och ersättas med nya om 30 eller 40 år. Ägarna kommer att erbjudas nya bostäder med bättre och modernare utrustning, för en modest tilläggsfinansiering. De boende protesterar mot att flytta, men de får en klar kvalitetsförbättring plus god åtkomst till kollektivtrafik, skolor och hälsovård.

Drop-out tolereras inte. Allt det ovannämnda har en prislapp – god basservice och bostäder till vettiga priser erbjuds i utbyte mot arbete och iakttagande av landets lagar.

Det sociala trygghetsnätet är avsett för de mycket unga och de mycket gamla. För arbetsföra – nuvarande och framtida – gäller däremot plikten att skaffa utbildning och jobb. Unga sporras att studera seriöst i hemlandet och utomlands, med generösa stipendier för dem som verkligen anstränger sig. Det erbjuds föga eller inget stöd för dem som väljer att hoppa av och leva på samhällets bekostnad.

Singapore har varit stabilt under årtionden, och har anpassat sig till den självdisciplin som förväntas av dess invånare. En minoritet kräver större rättigheter att utöva politisk opposition, men de håller låg profil eftersom majoriteten lever rätt så komfortabelt.

Fem lektioner. Lokalborna drar sina egna slutsatser ifall de betraktar oss nordiska skattebetalare:

1. Har nordiska arbetstagare tvingats försörja långtidsarbetslösa, eller individer som beslutat lämna arbetsmarknaden och inte gör några ansatser att börja jobba igen?
2. Om man inte betalar skatt, men är arbetsför – betyder inte det i praktiken att man förväntar sig att samhället ska ge en gratisskjuts?
3. Har fackföreningarna utvidgat sin demokratiska makt och påtvingat näringslivet rigida arbetstagarvillkor, och därmed tagit näringslivet som gisslan och gjort det odynamiskt?
4. Har de nordiska medborgarna blivit nedsövda av politiker med egna agendor? Beslutsfattare borde ha vetat bättre, men liksom facket är de framför allt intresserade av att försvara egna intressen.
5. Vill rika företagsägare behålla mer slantar i sin egen ficka för att kunna köpa sig till privilegier, skydd och önskad lagstiftning av politikerna?

Vilken politisk tillhörighet man än må ha som privatperson, så erbjuder Singapore många intressanta lösningar som borde beaktas seriöst med tanke på Finlands och Nordens framtid. Även efter 100 år av självständighet befinner sig Finland i en global värld, och kan inte bara sitta och vänta på att guldslantarna regnar ner i famnen på oss. ■

Kaj Arnö hanterar politiska traumata genom att grubbla över samhällets uppgifter.

Teknikmorkis

TILLBAKA
TILL SAMTIDEN

Moralisk baksällna har vi som håller på med IT fått ordentliga känningar av under de senaste två åren. För i förlängningen är brexit vårt fel, likaså valet av Trump, förföljelserna av rohingya, och all möjlig annan ondska. I vår naiva tro att vi gör världen till en bättre plats har vi förstärkt människans negativa karaktärsdrag. Hur? Genom att via "neutrala" sociala medier skapa mer engagemang för det upprörande och det falska, än för det kloka och det sanna.

Rentav Mark Zuckerberg har känt sig krapulantisk. Ännu efter att Trump valdes fann han det befängt att Facebook påstods ha gynnat Trump framom Clinton. Personligen hade han säkert hellre sett Storbritannien hållas kvar i EU, Clinton vinna Trump och rohingya låta bli att fördrivas från sina hem i norra Burma. Men så inte hans algoritmer. Algoritmerna som dirigerar ditt Fejan-flöde har optimerats enbart utgående från maximerad tittartid. Enkelt: Ju längre tid du slösurfar på Fejan, dess fler reklamer ser du, dess mera intäkter har FB. Och slösurfnig i sin tur bygger på utnyttjandet av människans inneboende sensationshunger, vilja att höra till olika grupper, och andra mindre smickrande mänskliga karaktärsdrag.

Känslor säljer. Det här är kanske ingen uppseendeväckande insikt. Det är ju inte så att det meningsfulla är det mest engagerande. Delar jag mina Forum-artiklar på Fejan får jag förvisso några lajkar, men mer sällan inleds något djupsinnigt meningsutbyte. När jag i början av februari delade min kajakutflykt från Nagu gästhamn till Sjalö, i -14°C kyla under pågående isbildning, då blev både lajkarna och kommentarerna många. Fast det är ju rätt harmlöst, för det var ändå ingen fejkutflykt, och uppmärksamheten skadade knappast någon. Ändå ligger det betydligt mer möda och eftertanke bakom mina Forum-spalter, än bland delandet av några klatschiga bilder från Skärgårdshavet.

Fakta är osexiga. Värre är det med lögnar och halvsanningar. Då Facebook är föregivet neutralt, är det en bra plattform att stå på för folk som vill basunera ut hur många miljoner pund man per månad kan ge till NHS i stället för EU. Och för dem som vill dela med sig av varför vaccinering är farligt för barn, eller jorden platt. Ges konspirationsteorierna samma synlighet som seriös journalistik, går det som det gått: Journalistiken utarmas, klickbetena nappar.

Länge duckade Facebook för kritiken. Man värnade om lag och moral på två punkter: Bröstvårter och copyright. Man gjorde däremot ingen skillnad på sådant medieföretag alltid hållit isär. Vad är en nyhet, vad är en åsikt, vad är satir, vad är ren och skär båg? Strunt i det, så länge du hålls på Facebook flödar ju annonsintäkterna. Och delar du en nyhet och gör den viral, förstärks budskapet exponentiellt.

Ryska brandfacklor. Så skedde just i fallet av de ryska inter-

ventionerna bakom Trump och brexit. Med en annonsbudget om några futtiga hundra tusen dollar fick de under presidentvalskampen till stånd 340 miljoner delningar av sidorna de skapat. Det här blev känt först månader efter valet. Ingen intern kontroll uppdragade interventionerna i tid. Skickliga propagandamakare (vars språkinställning i bladdraren råka de vara ryska) nyttjade Facebook på just det sätt som Zuckerberg avsett: För att skapa engagemang. För att koppla ihop folk och öka interaktionen.

Rysen är inte ensam om att ha insett att småpengar räcker för att hävstången Facebook skall ge ett skickligt utformat budskap en enorm spridning. Skriv några brandfacklor, hitta dem som redan är upprörda, gör dem uppmärksamma på brandfacklorna, och gläd dig åt hur ditt budskap delas och åter delas.

Makt är ansvar. Men det här kan ju inte Facebook något åt, hette det länge, för Facebook är "bara en neutral plattform". Totalvägran rådde då Facebook kallades ett medieföretag. Inte bara Rupert Murdoch på News Corp har märkt att tre fjärdedelar av annonsintäkterna på nätet går till Facebook och Google. Och inte bara Husis och ÅU har svårt att upprätthålla kvalitetsjournalistik i en sådan samhällsekonomi.

Då börsvärdet på New York Times är en halv procent av Facebooks, är det inte att undra på att klassiska medieföretag kräver statlig reglering och nya spelregler – något teknikjättarna givetvis gapar högt över. Men även USA har en tradition att lagstiftningsvägen spjälka upp monopol, fastän de klassiska exemplen Standard Oil och ATT ligger årtionden tillbaka.

Hoppas ändringen sker i tid, så att oberoende journalistik överlever – helst också på andra europeiska språk än engelska. Och här är den europeiska traditionen av offentlighetsrättsliga aktörer en styrka. Hellre licensfinansierad kvalitetsjournalistik på Yle än onlinereklamfinansierade fejknyheter på MV-lehti.

Bättre använd tid. Det finns ändå försiktiga tecken på att Zuckerbergs teknikmorkis leder till förändring, berättar tidskriften Wired. I sina publika nyårslöften i januari 2018 åtog sig Zuckerberg att se till att Fejansurfning blir "väl använd tid", att skydda samhället mot hatprat och att försvara nationer mot utrikes interferens i val. Förståsigpåare menade att han verkade uppriktig.

Det här kom bara halvt frivilligt. Påtryckningarna har varit stora, från hans tidigare mentor Roger McNamee, från många ex-anställda med olika grader av inflytande, från senatorer i den amerikanska kongressen, från Rupert Murdoch, och från EU. Dataskyddsförordningen GDPR tar även Facebook i nackskarven.

Fast optimisten i mig vill tro att Zuckerberg faktiskt besitter en genuin vilja att göra gott genom att bidra till en mer öppen och ihopkopplad värld – vilket ju skulle rimma illa med att tjäna storkovan på hatprat, demokratimanipulation och lögnar. ■

Affärsmodellerna som blev en cancer

Då Silicon Valley håvar in rekordvinster sker det dessvärre samtidigt på bekostnad av vår demokrati, folkhälsa, ekonomiska jämlikhet samt våra sociala relationer.

CARL-GUSTAV LINDÉN TEXT

× De massiva spår av mänsklig aktivitet vi lämnar efter oss när vi agerar i den digitala värld vi lever i har på bara något år skapat fantastiska affärsmöjligheter för smarta teknikföretag. Två av de bästa exemplen är Facebook och Google vars tjänster är närmast beroendeframkallande, och vars affärsmodeller framstår som hot mot demokratiska kärnvärden. Först nu börjar de sakkunniga som varnat för bolagens ohämmade framfart få lyssnare. Varningstecknen är många, och det handlar inte bara om demokrati.

Det finns en mängd metaforer för det som pågår i Silicon Valley och några av dem har mörka undertoner. Det talas om innovationsekonomi, algoritmekonomi, API-ekonomi (applikationsprogrammeringsgränssnitt) och dataextraheringsekonomi – men också om övervakningsekonomi och distraktionsekonomi. De där teknikföretagen som vi i Europa så behändigt kallar för GAFA (Google, Apple, Facebook och Amazon) bidrar alla på sitt eget sätt till att förvandla världen, och affärsmodellerna bygger på att fånga vår uppmärksamhet.

Maximal tidsbov. Om vi i början av 1900-talet började tala om industrialiseringen så markerar det nya millenniets andra decennium tiden då allt handlar om skalfördelar, användardata och direktrelationer med

OSKYLDIGT FÖRFLUTET. Ännu år 1983, i Silicon Valleys ungdom, saknades den samhällsomstörtande dimensionen hos teknikbolag.

→ SILICON VALLEYS MÖRKA SIDA

■ Det här är den tredje delen i artikelserien Silicon Valleys mörka sida av Carl-Gustav Lindén, forskare vid Helsingfors universitet, fackboksförfattare och tidigare ekonomijournalist. Tidigare artiklar i serien har publicerats i Forum 1/18 och 2/18.

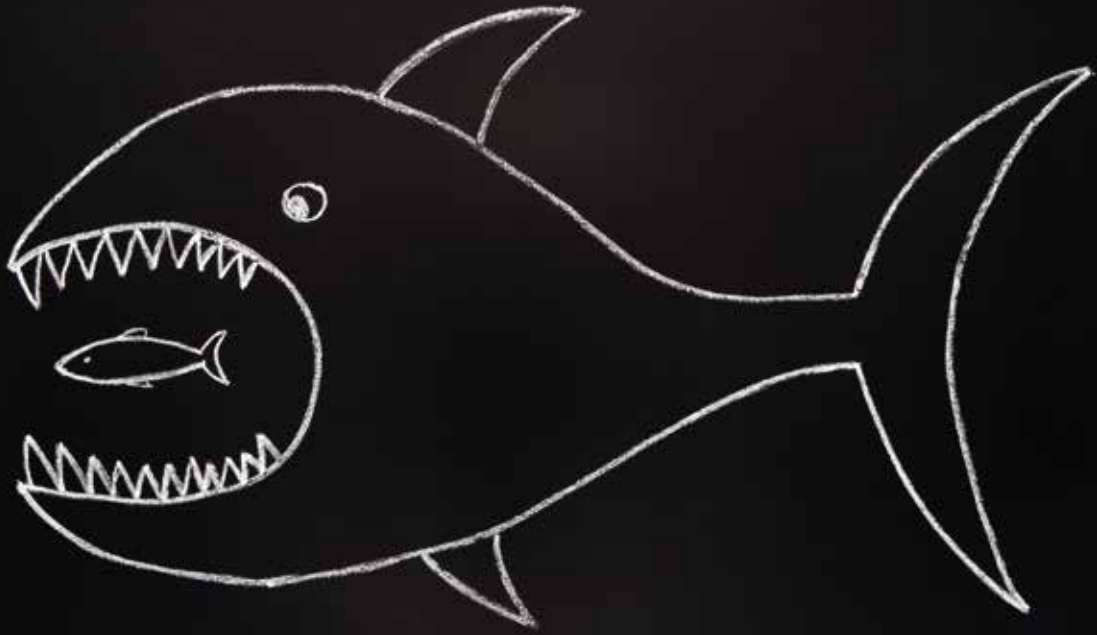
kunderna. Rent konkret handlar det för Facebooks del – enkelt uttryckt – om att maximera den tid vi befinner oss på plattformen så att bolaget kan visa möjligast många annonser åt så många ögonpar som möjligt. Många av världens smartaste och högst betalda datavetare och designer jobbar för att vi ska stanna kvar några minuter längre. Hittills har detta varit en svindlande lönsam affärsmodell.

Tyvärr har möjligheterna att missbruka tjänsterna också vuxit i massiv skala. Häromveckan publicerade dagstidningen Helsingin Sanomat en skrämmande analys av hur den nu förbjudna invandrarfientliga hatsajten

MV-lehti med Facebooks och Googles hjälp lyckats fånga uppmärksamheten hos en allt växande publik. HS-journalisten Esa Mäkinen konstaterar att innehållet på sajten kan sammanfattas i en mening: "Invandrare våldtar i Sverige". Från 2015 fram till senaste årsskifte hade MV-lehtis innehåll delats hela 890 000 gånger på Facebook och lockat till 1,4 miljoner gillande "reaktioner". Månadsbesöken var emellanåt hela 18 miljoner, betydligt mer än till exempel Aamulehti – och detta i ett land som toppar vad gäller allmänhetens förtroende för traditionella medier. I Finland har 62 procent förtroende för medierna medan motsvarande andel i Grekland och Sydkorea är 23 procent, enligt en rapport från Reuters Institute.

Money talks. Det här fick pågå länge. Först våren 2017 gick Facebook med på att stänga MV-lehtis diskussionsforum, det vill säga att sluta tjäna pengar på MV-lehtis främlingsfientliga inlägg. Vad gjorde Google då? Ilja Janitskin grundade MV-lehti i slutet av 2014 samtidigt som flyktingkrisen i Mellanöstern tog fart och många flydde krigen till Europa. Annonspengarna rullade snabbt in när Janitskin använde Googles annonsystem AdSense för att styra reklamköpare till webbplatsen. Många av annonsörerna var omedvetna om att de figurerade på en hatsajt, eller brydde sig inte, och det gjorde inte heller Google. Det var först när de politiska ungdomsorganisationerna våren 2015 hotade MV-lehtis annonsörer med en bojkott som teknikjätten drog tillbaka AdSense.

Liknande historier, många med tragiskt slut, berättas i stort sett på alla ställen där folk använder sociala medier.

DEM ÄTER DEM? Det finns inga silvermedaljer inom teknikracet, de stora bolagen slukar automatiskt alla uppkomlingar för att beskydda sin makt.

Ett ständigt samtalsämne under det senaste året är den ryska kampanjen för Donald Trump. Facebooks operativa chef Sheryl Sandberg medgav vid ett vittnesmål inför den amerikanska kongressen i november 2017 att företaget bär ett stort ansvar för att en främmande makt kunde sprida propaganda och påverka väljare inför presidentvalet i USA 2016. De sociala mediernas ansvar för brexit är också stort, men där var måhända de konservativa tabloiderna Daily Mails och The Suns kampanjournalistik ännu viktigare.

Hatets megafon. Problemet handlar dock inte bara om Trump och Ryssland eller brexit. Facebook bär också ett stort ansvar för hur plattformen utnyttjas för politiska syften i andra delar av världen. Ett av de värsta exemplen är Myanmar där militanta antimuslimer i Ma Ba Tha-rörelsen tvingat hundratusentals rohingya-muslimer att fly till grannlandet Bangladesh. Förföljelserna visar alla tecken på att vara en etnisk och religiös utrensning i det buddhistiska landet. Facebook har lockat miljoner burmeser att använda plattformen som nu missbrukas för hatpropaganda. Först sommaren 2017 stängde Facebook kontot för den mest extrema av munkarna, U Wirathu, och han fick inte längre kontakt med sina 400 000 följare.

I Indien har Whatsapp, som ägs av Facebook, blivit den viktigaste kanalen för att sprida rykten och hat. Av landets 300 miljoner invånare med smarttelefon använder två av tre den krypterade tjänsten. De senaste åren har mängder av dödliga överfall registrerats som har sitt ursprung i meddelanden spridda på Whatsapp. Youtube som ägs av Google har i sin tur länge varit den kanske viktigaste rekryteringskanalen av IS-krigare.

Fartblindhet. Det är uppenbart att snart fjorton år gamla Facebook drabbats av fartblindhet efter en så lång och oavbruten period av snabb tillväxt och miljardvinster. I Facebooks lilla röda bok (<http://benbarry.com/project/facebook-little-red-book>), som delades ut inför börslanseringen 2012, fick alla anställda kortfattade råd vad Facebook gör och hur de anställda tänker. Ett av slagorden är snabbhet och budet lyder:

”Snabbt är bättre än långsamt. Långsamt lägger till onödiga utsmyckningar då snabbt redan är ute i världen. Det innebär att snabbt kan lära sig av erfarenhet medan långsamt bara kan teoretisera. De som skeppar ut snabbt kan förbättra snabbt. Alltså, snabbt vinner inte bara tävlingen. Det får ett förspång i nästa [kapplopp].”

Forskaren Fred Turner vid Stanford-uni-

versitetet ser en tydlig referens till Mao och den kinesiska revolutionen på 1960-talet. I boken sägs att ”Facebook ursprungligen inte var avsett att vara ett företag. Det byggdes för att genomföra ett socialt uppdrag – att göra världen mer öppen och sammankopplad”. Han kallar det vad Facebook och andra företag ägnar sig åt för ”kapitalistisk nihilism”.

Facebooks interna motto är ”Move fast and break things”, vilket händelsevis också är titeln på en ny och insiktsfull bok av Jonathan Taplin där han enligt sig själv bjuder på en försmak av vad kapitalism i den digitala tidsåldern innebär.

Teknikens pantfånge. Professor AnnaLee Saxenian vid Berkeley-universitets School of Data håller med. Hon har utbildat många av de datavetare som jobbar för de stora teknikföretagen i Silicon Valley och är världens ledande expert på kulturen i Silicon Valley, som hon beskriver som ”speciell”. Hennes före detta studenter skildrar den som ”giftig” och hon har många exempel på så kallade Facebook-flyktingar. Vid mjukvarubolaget Asana, som utvecklar mjukvara för projektarbete, jobbar särdeles många flyktingar. Libertarianism, den förhärskande ideologin i Silicon Valley, som bland annat förespråkar minimalt reglerad

❖❖❖ laissez faire-kapitalism, är inte för de mest känsliga.

”Det är lite som Ayn Rand (en av de ledande inspiratörerna för idéströmningarna kring rationell egoism och individualism som blev förhärskande på 1980-talet, reds.anm.) Jag menar, [föreställningen om] individuella superhjältar och avsaknad av kontext eller förståelse för att du är en del av det omgivande samhället, en bredare social värld med sin historia och sina värderingar.”

Berkeley försöker tvinga sina studenter att tänka etiskt kring data och ställa kritiska frågor om kognitivt bias (förvrängda tanke-mönster), integritet, datainsamling och övervakning.

”Men det är svårt för de är desperata att få sin kompetens och ett jobb. De uppskattar inte alltid att vi tvingar dem att ta en kurs i etik”, säger Saxenian.

Hon antar att ingen vid teknikföretagen på allvar har fäst uppmärksamhet vid denna skevhet.

”Och nu straffar det sig. De får dåligt rykte för integritetsfrågorna, för falska nyheter, för en massa saker som jag tror – om de hade förstått att de är en del av samhället – att de skulle ha reagerat på.”

Avguden mammon personifierad. Vägen från idealism till kapitalistisk nihilism är kort. Sergey Brin och Larry Page hade inga tankar på att låta sin första version av sökmotorn Google smutsas ned av något så fult som reklam. När investerarna började fråga efter en affärsmodell var detta redan glömt.

I förra delen av denna artikelserie i Forum ställde vi frågan hur länge Google och Facebook kan dominera sina marknader där de tillsammans tar hand om nästan alla intäkter från digital reklam. Denna dominans har skapat ett nytt fenomen där entreprenörerna i Silicon Valley inte längre är ute efter att grunda företag som erövrar världen, utan i stället vill de uppfattas som hot eller möjligheter, vilket gör att deras företag blir uppköpta av teknikgiganterna.

Whatsapp och Instagram är två exempel på företag som knappt hunnit se dagsljuset innan de var köpta för mångmiljardbelopp. Kortsiktighet och cynism hos entreprenörer-

KAPITALISTISK NIHILISM. I jakten på gränslös vinst, som av forskare kallas för "kapitalistisk nihilism", har Silicon Valley tappat bort sin idealistiska själ på kuppen.

na har blivit ett kännetecken för Silicon Valley. Bristen på nya företag som vill växa börjar bli ett problem för USA:s ekonomi. Journalisten Eduardo Porter konstaterar i New York Times att det nu grundas hälften så många nya företag som för fyrtio år sedan. Idéerna är färre, ungdomarna som tar över är likaså färre till antalet, och andelen 20–25-åringar som grundar eget har sjunkit från 25 till 14 procent på tio år. Jakten på förklaringar pågår, men Porter misstänker personligen att det handlar om en nedgång i konkurrens. Företag som Facebook och Google försöker stoppa konkurrenter och förhindra sina anställda att byta jobb:

”Genom att tillåta utvecklingen av ett ekosystem bestående av gigantiska företag som dominerar sina marknader har den amerikanska ekonomin stängt ute splittring (disruption) och därmed även stängt ute förändring.”

Tappar terräng. När det gäller startup-aktivitet ligger Silicon Valley ingalunda i topp. Kauffman Index 2017, en nyckelindikator på företagsamhet, toppas av Miami, Austin och Los Angeles. San Francisco kommer först på 14:e plats och San Jose rankas 16:e. Båda städerna har dessutom tappat många placeringar. Sajten Techcrunch har redan deklarerat att Silicon Valleys startup-era är förbi och att andra platser i USA tagit över: ”Det är troligt att dagens nyutbildade snarare kommer att jobba för Mark Zuckerberg än gå i hans fotspår”, skriver teknikpublikationen.

Internet-boomen 1997–2006 resulterade i företag som Amazon, Facebook, Google, Salesforce, Airbnb och under smarttelefoneran 2007–2016 föddes bolag som Lyft, Snap, Whatsapp, Instagram och Twitter. Framtiden tillhör Googles moderbolag Alphabet, Amazon, Apple, Facebook och Microsoft som nu är världens mest värdefulla bolag. Orsaken?

”Entreprenörerna är inte längre ute efter att grunda företag som erövrar världen, utan i stället vill de uppfattas som hot eller möjligheter, vilket gör att deras företag blir uppköpta av teknikgiganterna.

De sitter på alla de data om mänsklig aktivitet som matar algoritmerna.

Investeraren Peter Thiel sammanfattade redan 2011 sin syn i ett manifest med titeln "Vad hände med framtiden?": "Vi ville ha flygande bilar, vi fick 140 tecken" där han refererade till Twitter och sin besvikelse över bristen på visioner. I början av mars meddelade Thiel att han lämnar Silicon Valley och flyttar till Los Angeles i stället.

Villrådiga domare. Reglerings- och tillsynsmyndigheterna i USA har hittills kliat sig i skallen inför utmaningen som de nya monopolen skapar. Ska de betraktas som medie företag, eller skapar de en sorts allmännyttiga tjänster, likt el- och vattenbolag? När det gäller att försöka reglera teknikgiganternas framfart är det i stället Europeiska Unionen som aktivt har kastat in käppar i hjulen.

Ett av de största problemen är att jättarna aldrig har brytt sig om övervakarnas åsikt, och tycker att reglering av till exempel upphovsrätt bara är ett bevis på att omvärlden inte fattar att spelplanen har förändrats. Googles transportbilar parkerades utanför bibliotek och de egna anställda bar ut massiva mängder av böcker som skannades och fördes in igen. Så skapades Google Books. Senare har det framkommit att avsikten kanske trots allt inte vara att organisera all mänsklig kunskap utan att skapa data som algoritmerna kunde träna på. Google sparar heller inte din epost längre eftersom ledningen anser att datamängderna nu är tillräckliga.

Den cyniska inställningen till upphovsrätt har lett till att miljardinkomsterna från musik, film och böcker går till de digitala jättarna, inte till låtskrivare, filmmakare eller författare.

Du är produkten. Nu talas det om anti-monopolåtgärder och ingrepp mot predatoriska affärsmodeller som bygger på data som uppstår vid mänsklig aktivitet. Alla som använder Facebooks och Googles tjänster jobbar egentligen åt företagen, fast gratis. En sliten klyscha kring begreppet gratis, "Om du inte betalar är du själv produkten som säljs", kommer egentligen från en av 70-talets stora mediefilosofier, kanadensaren Dallas Smythe.

SAMVETE. Tristan Harris, tidigare "Design Ethicist" på Google, har efter ett avhopp från bolaget 2016 uttalat sig kritiskt om bristen på etik i teknikjättars affärsmodeller.

Han lanserade begreppet publiken som en valuta, "audience currency", som kan säljas och köpas fritt på marknaderna. Smythe kunde ana sig till hur framtiden såg ut men han hade tv-bolagen i åtanke, och detta var årtionden innan den nya tekniken kunde föda fram aktörer som dagens teknikjättar.

Facebook kan inte längre hävda att bolaget "bara är en plattform", utan tvingas nu ta den hårda kritiken på allvar. Ett tecken dök nyligen upp på jättens egen nyhetsplats i spalten "kvistiga frågor". Där funderar egna och inbjudna experter på frågor kring sociala medier och demokrati. Estlands förre president och numera gästforskare i USA, Toomas Hendrik Ilves, konstaterar att vi inte vet något med säkerhet, där finns alltför många rörliga delar vars inverkan är oklar. Däremot tror han att reglering kommer att införas, eftersom Silicon Valleys teknikföretag har så stor inverkan på människors liv – och på framtida generationer.

Frihet utan ansvar. Katie Harbath, Facebooks direktör för globala politiska och statliga frågor, skriver att inställningen till sociala medier svängt från odelat positiv under den arabiska våren, till blandad. Tre utomstående experter hon lockat med uttrycker en övervägande positiv syn: sociala medier ger folk ett forum där de fritt kan uttrycka sina åsik-

ter, och detta antas uppväga nackdelarna.

Vivek Wadhwa, en professor som forskar i entreprenörskap vid Duke University, säger att integritetsproblemen kommer att växa och att den amerikanska staten borde ingripa så att folk får rätt till sina egna data, likt den nya dataskyddsförordningen i EU (GDPR, som träder i kraft i maj). Dagens missbruk av data är bara toppen av isberget. Det kan snart bli mycket värre med de snabba framstegen inom genteknik, robotik och artificiell intelligens, fruktar Wadhwa.

"Google och Facebook är en barnlek jämfört med det jag talar om. De är en tusen del av problemet."

Han menar att alla medborgare bör lära sig vad som är på gång, och därefter fatta svåra beslut.

"Kommer tekniken att gynna oss lika? Vi måste försäkra oss om det. Uppväger fördelarna riskerna? Vi måste försäkra oss om det. Skapar vi mer autonomi eller beroende? Vi måste se till att vi har autonomi."

Teknikjättarna har gett oss mängder av behändiga tjänster som till synes är gratis. Men de har också medfört en rad problem, allt från spridning av illvilliga rykten och hemliga politiska kampanjer till mental obalans. Redan nu är det många som uppfattar Facebook, Google, Twitter, Whatsapp, Snapchat, Youtube och Apple som ett direkt hot mot folkhälsan eftersom tjänsterna gör allt i sin makt för att locka fram tvångsbeteenden: vi går in hundratals gånger per dag på våra så kallade smarttelefoner.

Tristan Harris, en före detta Google-produktchef och designetiker som bytte läger och slog larm, säger att det handlar om en kris i folkhälsan som borde jämföras med cigaretter eller droger: skillnaden är att fördelarna är så många att folk inte kan medge att deras hjärnor eroderar samtidigt som de loggar på. Tidskriften The Atlantic har kallat honom "det närmaste Silicon Valley kommer till ett samvete" ("the closest thing Silicon Valley has to a conscience").

Det har ju också bevisats att besök på sociala medier allmänt får oss att må sämre, alltså tvärtemot vad Mark Zuckerberg påstår. "Är Facebook ett hot mot demokratin?" blir alltså en alltför snäv frågeställning. ■

Nätpionjären **Johan "Julf" Helsingius** har verkat som IT-entreprenör sedan 1980-talet.

Vad hände med drömmen om det öppna internet?

TEKNIK

Över 30 år sedan, under min tid i Ot-näs, lyckades jag vinna Teknologorkester Humpsvakars programmeringstävling (där målet var att automatiskt generera nya delar av Fridolf-följetongen som fortsatte från ett uppträdande till nästa). Detta genom att använda en mycket enkel teknik, Markovkedjor, som inte kräver någon som helst inbyggd förståelse av språk, struktur eller grammatik, utan enbart baserar sig på statistik.

1984 använde Rob Pike och Bruce Ellis på AT&T Bell Laboratories (numera Nokia Bell Labs) samma teknik för att skapa Mark V. Shaney, en av de första chattbot-programmen. Mark V. Shaney deltog i debatter på det världsomfattande Usenet-diskussionssystemet, och lyckades skapa sig många vänner såväl som fiender. Våldigt få anade att "personen" de grälade med var ett datorprogram.

Missbruk av teknik. Tekniken har gått framåt sedan 80-talet, och dagens diskussionskanaler (Facebook, LinkedIn, Twitter, Instagram och så vidare) har väldigt många fler användare än vad Usenet någonsin hade. I stället för enkel text har vi nu foton, videor och mycket annat. Men samtidigt har också chattroboten Mark V. Shaney's konceptuella söner och döttrar blivit mycket mer avancerade.

Ingen av oss anade då att denna teknik skulle användas för att påverka presidentval och stormaktspolitik, men kanske var vi för naiva och saknade tillräckligt perspektiv. Om dåtida nätanvändare, i regel högutbildade och välinformerade, kunde bli lurade av en enkel textrobot, hur lätt är det inte att föra den nuvarande nätpopulationen bakom ljuset?

Ett av de tragikomiskt sanna skämten om dagens teknik lyder: "Om någon vaknade upp i dagens värld efter att ha varit nerfrusen i 50 år, skulle det nog vara svårt att förklara att alla i sin ficka bär en liten dosa som gör det möjligt att komma åt en stor del av all information i världen på ett ögonblick – men att vi använder detta verktyg till är att skicka foton av kattungar och att käbbas med totalt främmande människor mitt i natten".

Slutet, osynligt och kontrollerat. En fundamental skillnad jämfört med 80-talets tidiga nätdagar är att vi hade vant oss vid att säga "ingen äger nätet". Internet utvecklades som ett "nätverk av nätverk". Ingen kontrollerade hela nätet, utan det bestod av olika sammankopplade delar, ägda och administrerade av olika organisationer (kommersiella och icke-kommersiella). Webben fungerade tack vare informellt (och ofta inofficiellt) samarbete. I princip kunde vem som helst ansluta sitt eget nätverk och bli en del av det världsomfattande nätet.

Till en del är den gamla bilden av webben fortfarande sann, men en allt större del av nätet är slutet, osynligt och kontrollerat av den nya vågen av storföretag som Google och Amazon, med sina privata innehållsleveransnätverk ("content distribution networks"), som fungerar parallellt och till en stor del oberoende av det traditionella öppna nätet.

Du är produkten. I motsats till traditionella nätverks- och telekombolag lever dessa företag inte på att sälja tillgång till nätet, utan på att sälja tillgång till användare – det vill säga mig och dig. Storföretagens affärsmodell baserar sig på att inte bara skapa en så stor publik som möjligt för sitt material, utan också på att känna oss och vårt beteende i minsta detalj för att kunna skraddarsy reklam och marknadsföring precis för våra individuella förhållanden, behov, vanor och preferenser. För att främja detta ändamål, använder bolagen vår TV, vår mobiltelefon (som berättar var vi är, vad och vem som finns omkring oss, vad vi säger och vem vi umgås med), och snart också vårt "smarta" kylskåp, med mera.

"Läs inte bara det du tror". Beklagligtvis öppnar bolagen kanaler för att påverka oss även på andra sätt. I stället för att få oss att köpa den senaste modeprodukten, försöker olika grupper förändra hur vi tänker, tycker och röstar. Och inte utan resultat. Påverkan och propaganda har marknadsförare, politiker och regeringar sysslat med sedan urminnes tider, men det nya ligger i möjligheterna att komma oss nära och skraddarsy budskapet, och därigenom ersätta traditionella nyhets- och informationskanaler. "Tro inte allt du läser" har blivit "läs inte bara det du tror".

Naturligtvis ser också regeringar och myndigheter dessa risker och möjligheter. Problemet med nätet ur deras synvinkel har alltid varit att fysiska gränser mellan länder egentligen inte existerar (utom i specialfall som Nordkorea, Kina och några andra länder som har sina egna "filtrerade" nät).

Maktkoncentration. Den gamla telefonnätvärlden med nationella (och statsägda) telemonopol, koordinerade av intresseorganisationen ITU, är definitivt forntid. I stället har vi olika nätverksoperatörer som erbjuder datakapacitet, och globala innehållsleveransnätverk. Utav de 20 dominerande innehållsleveransnätverken är ett från Korea, ett från Kina, ett från Tjeckien och hela sjutton från USA. De kontrollerar en stor del av webbens innehåll. Därför är nationell lagstiftning ganska tandlös, och en hel del initiativ för att "städa upp" nätets innehåll är dömda att misslyckas, trots det ökande antalet röster som yrkar på nätverkscensur. ■

Till Tallinn
och tillbaka
i god tid!*

Vi-andan föds till havs

En resa – även en kortare – stärker sammanhållningen och höjer teamandan! Avbrott från rutiner, inspirerande miljö och kul aktiviteter släpper loss kreativiteten, medan smidiga arrangemang låter dig fokusera på det väsentliga. Allt detta fungerar på Röda båtarna. Det är därför vi har de bästa mötena!

* Utgående från våra passagerares önskemål har vi tidigare lagt Viking XPRS tidtabell med en timme.

Helsingfors–Tallinn-dagskonferens

För en dag till Tallinn och hem till kvällen!

Från **37 €/pers.**

Konferenspaket Logomo + Viking Grace

Ett dygn, två upplevelser: kreativitetscenter Logomo och moderna Viking Grace.

Från **110 €/pers.**, Inside 2-hytt

Helsingfors–Stockholm-konferens

Östersjöns klassiker, då du hinner med mycket!

Från **129 €/pers.**, A2-hytt

Mötespaketen inkluderar hytt, måltider och möteslokaler. Dagskonferensen är utan hytt. Obs! Gruppmenyerna förnyas under våren 2018.

Beställ Viking Lines nyhetsbrev!

I det finskspråkiga nyhetsbrevet Postia Punaisilta laivoilta får du aktuell information om våra grupp- och konferensresor, teman och aktiviteter ca en gång i månaden.

Beställ nyhetsbrevet på Vikingline.fi/konferens

NG LI

Social maktfaktor

Svenskfinlands Youtube-drottning Pernilla Böckerman har 134 000 anhängare som följer vad hon gör på gymmet, på stan, i köket och i skolan. För annonsörer som vill nå unga konsumenter är hon en attraktiv samarbetspartner.

HEIDI FURU TEXT

KARL VILHJÄLMSSON FOTO

× ”Jag är jag, det får räcka.”

Det låter kaxigt och självsäkert. Och det är en självsäker ung kvinna som har ställt upp för att intervjuas som Forums antagligen yngsta profilperson genom tiderna. Hon heter Pernilla Böckerman, har nyss fyllt 18 och har kallats Svenskfinlands Youtube-drottning, även om hon gör sina videor på finska.

Och det hon gör räcker långt. Så långt att 134 000 personer följer hennes kanal på videotjänsten Youtube. Ur ett finlandssvenskt perspektiv är 134 000 personer en enorm publik. På bilddelningstjänsten Instagram är antalet följare än mer hisnande, 185 000 personer.

Har du funderat på varför så många vill följa just dig?

”Jag vet inte. Jag är ändå helt vanlig, går i skolan och tränar, tränar och tränar och sätter ut bilder. Kanske jag är en rolig typ.”

För många ur de äldre generationerna kan det kännas banalt att folk vill följa med vad en 18-åring äter till frukost, hur hon tränar på gymmet, vad hon shoppar på stan och vilka

kläder hon har på sig. Det är lätt att förminska betydelsen och vifta bort genomslagskraften. Men youtuberna är en kommersiell maktfaktor att räkna med, och det har många företag som vill sälja produkter eller stärka sina varumärken insett.

En populär profil på sociala medier överöses av erbjudanden på prylar att göra reklam för. Dels för att de når unga konsumenter som inte tittar på tv eller läser papperstidningar, dels för att de har en lojal publik som upplever dem som trovärdiga.

Tittare som otaliga gånger via Youtube hängt med Pernilla Böckerman på gymmet, hemma i köket och i bilen uppfattar Böckerman som en gammal kompis. Om hon rekommenderar en produkt känns det som ett tips från en kompis och inte som påtvingad reklam.

Det förtroendet och inflytandet är företag beredda att betala för, och det gör det möjligt för en vanlig 18-åring att leva på att dokumentera sina dagar med hemgjorda videor på Youtube.

Strikta regler för reklam. Många tar i början av sin Youtube-karriär tacksamt emot gratis kläder och hudvårdsprodukter, känner sig smickrade över uppmärksamheten och gör ohämmat reklam för de företag som skickar småsaker. I takt med att följarantalet växer blir det viktigare att inte sälja sig billigt. Och att ha koll på lagstiftningen för kommersiell

la samarbeten. Då är det bra med en manager. Böckerman samarbetar med Splay, ett nätverk som för samman youtuber och annonsörer. Alla Böckermans kommersiella samarbeten sker via Splay. Managern förhandlar om villkoren med företaget och sköter rapporteringen, medan Böckerman planerar och producerar innehållet för videon eller fotot.

”Reglerna då det gäller innehållsmarknadsföring är strikta särskilt på Youtube där det finns unga följare”, säger Emmi Lehtomaa som är Böckermans manager på Splay.

Smygreklam är förbjuden och det måste tydligt komma fram att videon är gjord som ett kommersiellt samarbete. Youtubern

ska berätta om samarbetet med egna ord i början av videon och informera om det med en textplansch i videon samt skriva det i textfältet under videon i Youtube. På Instagram används olika hashtaggar för att markera samarbete, så som till exempel finska #kaupallinenyhteistyö, och företaget ska nämnas och taggas om det har en

profil på Instagram.

”Om man inte följer reglerna kan man få anmärkningar, och många anmärkningar kan leda till att kanalen stängs. Splay ser till att sådant inte händer, så att Pernilla kan koncentrera sig på sitt eget jobb”, säger Lehtomaa.

Böckerman har dyslexi, och med tanke på läs- och skrivsvårigheterna är hjälp med kontrakten särskilt välkommen.

”
I mina kanaler vill jag vara en vanlig människa, det här bara råkar vara mitt jobb.

” Jag tyckte att det var helt crazy att jag fick pengar för att lägga upp en bild.

✂ **Vill inte vara reklampelare.** Pernilla Böckerman gör några kommersiella samarbeten per månad.

”Om jag ville skulle jag varje dag kunna få massor med kläder. Men jag vill inte att mina kanaler bara är reklamplatser. Jag vill inte att det ska se ut som om livet är lätt och jag bara får en massa väskor, klädesplagg och superfoods. I mina kanaler vill jag vara en vanlig människa, det här bara råkar vara mitt jobb.”

Böckerman har gjort samarbeten till exempel med sportkedjan Stadium, smoothie-tillverkaren Froosh, hudvårdsföretaget Foreo, samt Försvarsmakten i samband med säkerhetskampanjen Sov tryggt som uppmärksamade Finlands 100 år.

Böckerman är selektiv när hon väljer vilka företag hon samarbetar med.

”Jag har tackat nej till en massa olika samarbeten för att de inte passar i min kanal.”

Trots att det rört sig om stora summor pengar har Böckerman tackat nej till varumärken som hon inte uppskattar eller produkter hon inte använder.

”Följarna märker genast om man gör samarbeten som inte passar in. Om jag till exempel gjorde spelsamarbeten skulle följarna nog ifrågasätta det eftersom de aldrig sett mig spela.”

Raketstart på Youtube. Pernilla Böckerman lade upp sina första bilder på Instagram som trettonåring 2013.

”Jag har alltid tyckt om att ta bilder på mig själv och naturen och djuren. Jag ville alltid att det skulle se fint ut och att det finns en tanke bakom varje bild. Då jag började med Instagram och Youtube visste jag inte ens att man kan få pengar för det.”

Följarantalet ökade snabbt och som 15-åring hade Böckerman redan 10 000 följare. Hon laddade upp sin första video på Youtube 2015 – och anhängarskaran från Instagram hängde troget med.

”På 24 timmar fick jag 10 000 prenumarer på Youtube. Jag hade inte väntat mig att det skulle bli så många så fort, eftersom andra får jobba i flera år för att få den mängden följare.”

Första erbjudandet om kommersiellt samarbete fick Böckerman ett halvt år efter att hon hade lagt upp sin första video.

”Jag fick pengar för att jag satte ut en bild

INTERVJU

Pernilla Böckerman

Yrke: Påverkare på sociala medier (på engelska social media influencer, på finska some-persoona) främst på Youtube, Instagram och Snapchat.

Studier: Studerar andra året på merkonom-linjen i Praktikum i Mattliden.

Född: 2000, fyllde nyss 18.

Familj: Mamma, pappa, bror och sköldpaddan Möhkö.

Bor: I Esbo, flyttar till Helsingfors i april.

Fritid: Går i skolan fem dagar i veckan, tränar fitness sju gånger i veckan och jobbar med sociala medier.

Motto: Då jag skadade ryggen allvarligt som 10-åring gav min tränare mig mottot ”Den största prestationen i livet är inte att man aldrig någonsin faller, utan att man alltid orkar stiga upp.” Man får ha det dåligt, men man ska alltid kämpa.

Guru: Min pappa som är brandman och har varit fredsbevarare. Han har tränat hela sitt liv, och största grejen i mitt liv är att träna.

Pernilla Böckerman på sociala medier

Youtube: Cirka 134 000 följare på kanalen Pernilla Böckerman.

Instagram: Cirka 185 000 följare på @pernilabockerman.

Karriär: Började instagramma 2013, började youtubea 2015.

LYSKRAFTIG. Pernilla Böckerman är inte rädd för att bjuda på sig själv på sociala medier. Tittarna får se både skratt och tårar.

på Instagram, det var en salladsgrej där jag uppmanade folk att äta hälsosamt. Jag tyckte att det var helt crazy att jag fick pengar för att lägga upp en bild.”

Fotograferandet och dokumenterandet som i början var en hobby har övergått till att vara ett jobb och en livsstil.

”Nu är det här mitt jobb och jag kan leva på det, nog är det konstigt. Men jag gör inte det här bara för att jag får pengar för det.”

Känner du dig som en entreprenör?

”Nej, det skulle nog vara konstigt om jag

var 18 år, hade företag och var en riktig businesswoman. Jag tänker som så att jag gör videon, jag går i skolan och tränar – och samtidigt är det mitt jobb.”

En stor del av jobbet är att ständigt bygga sitt eget varumärke.

”Det är ett 24/7-jobb.”

Finns det saker du inte kan göra för att du är så populär på sociala medier?

”Jag är en person som tycker om att träna och att vara hemma och titta på film. Jag har aldrig varit intresserad av att gå och

dricka med vännerna, sånt som vanliga 16-17-18-åringar gör. Men om jag gjorde det skulle det sabotera hela mitt jobb. Träningen är min grej, och det går inte hand i hand att träna och dricka. Jag tror det skulle vara ett problem för min karriär om jag varit en 17-åring som dricker och skriker fula ord på gatan."

Videodagbok. De videor Böckerman lägger ut är så kallade my day-videon där hon berättar om hur hennes dag ser ut, visar upp en väl-

tränad kropp och delar med sig av sina tankar om stort och smått. Ibland svarar hon på tittarnas frågor i videor med frågor och svar, så kallade Q & A (questions and answers).

"Det har alltid varit min grej att berätta att nu vaknade jag, nu åt jag bröd och sådana vanliga saker."

En video på Böckermans kanal på Youtube är mellan 5 och 15 minuter lång. Bakom varje video ligger en arbetstid på mellan två och tio timmar.

"Hela dagen går åt till att filma en video,

men kameran är förstörd inte på 12 timmar i sträck. Jag måste hela tiden tänka på vad jag säger till näst i videon och hur det blir en fin helhet."

I snitt har Böckerman 45 minuter inspelat material då hon klipper ihop en my day-video.

"Redigeringen tar mest tid, från en till åtta timmar."

Böckerman publicerar videor på Youtube två gånger veckan, alltid klockan 15. På Instagram lägger hon ut bilder flera gånger i

” Jag vill bli världens bästa på bikini fitness eftersom jag inte kunde bli världens bästa gymnast.

veckan, det sker alltid mellan klockan 15 och 18.

”Den tiden kommer människor från jobbet eller skolan och har tid att titta på videon.”

Största delen av Böckermans följare är något överraskande äldre än hon själv. Flest följare har hon i åldern 18–24, men det finns också 13–17-åringar och över 30-åringar som följer henne. Könsfördelningen är relativt jämn med ungefär 60 procent kvinnor och 40 procent män.

”Jag tycker att det är roligt att det inte bara är kvinnor som följer mig för att jag själv är en kvinna.”

Eftersom Böckerman gör sina videor på finska finns största delen av följarna i Finland. På Instagram skriver Böckerman på engelska, och där finns följare från hela världen.

Beundran och dödshot. Många följare på sociala medier betyder att kommentarsfältet fylls av allt från beröm och beundran till avundsjuka elakheter och direkta hot.

”De positiva kommentarerna är orsaken till att jag gör det här. Det bästa är när folk kommer fram på gatan och säger att jag är en väldigt inspirerande typ.”

Elaka kommentarer blockeras av ett automatiskt filter på Böckermans kanal på Youtube, så att de syns enbart för den person som skrivit kommentaren. På Instagram kan vem som helst skriva vad som helst, och alla kan se det.

”Det kanske värsta är att man blir van med att få negativa kommentarer. Och det är väldigt fel. Man måste alltid tänka att det finns en människa bakom, även om det är en offentlig person.”

I enstaka fall har Böckerman gått så långt som till polisanmälan.

”Jag vill ju bara berätta om mitt liv, och så leder det till att någon vill döda mig. Om man är 16 år och vill vara bra känns det tufft att få sådana hot. Men man måste bara tänka att det är de som kommenterar som mår dåligt, jag har det bra.”

Tårar och skratt. Böckerman som har både svenska och finska som hemspråk följer mycket med svensk Youtube och bloggvärlden i Sverige för att få inspiration till videor och bilder.

”Therése Lindgren är den största i Sverige

nu på Youtube, och jag följer också med Bianca Ingrosso, Janni Delér och Kenza.”

Lindgren är en favorit eftersom hon är väldigt öppen.

”Hon vågar gråta och hon vågar skratta. Om man mår bra får man ha jättekul men om man mår dåligt får man faktiskt må dåligt.”

Pernilla Böckerman är också själv väldigt öppen på sina videor och tvekar inte att visa känslor. Hon ger ett självsäkert intryck, men döljer inte att hon har sämre dagar. En video där hon tårögt berättar om en allvarlig ryggskada hon fick som tioåring har visats en halv miljon gånger. I en annan känslösam video berättar hon om sina panikångestattacker.

Ärligheten och öppenheten är kanske en av orsakerna till att Böckermans videor är så populära. Det är inte bara en vacker fasad i en muskulös kropp hon visar, utan en riktig människa av kött och blod med hela känsloregistret närvarande. Att bjuda på sig själv och våga prata känslor ger kanalen mer djup än bara mode, lifestyle, träning och mat.

Hur har din familj förhållit sig till ditt youtubande?

”Min mamma och pappa funderade nog först vad det här med Youtube och Instagram är, men jag sade bara att lita på mig, jag vet vad jag gör. Jag sparade ihop pengar så att jag fick min första kamera. Jag visste inte ens hur den fungerade, satte bara på den, svarade på några frågor och så lade jag ut min första video.”

Allt gick väldigt snabbt och 2015 vann Böckerman priset som årets nykomling på den finländska Youtubefestivalen Tubecon.

”Min familj stöder mig. Om jag skriker från nedre våningen att nu ska ni vara tysta för att jag filmar, svarar de bara ’jo, jo filma du bara! Min pappa har varken Facebook eller Instagram, men han är ändå typ alltid den första som tittar på mina bilder och videor.”

Böckerman får hjälp av sin mamma med den ekonomiska biten.

”Jag tänker inte så mycket på businessdelen, jag gör bara videor. Min mamma och Splay sköter det administrativa, jag får pengar om jag vill gå ut och äta eller köpa en väska.”

Det är tungt att vara en offentlig person.

”Jag jobbar med min personlighet. Om jag har en dålig dag stöder min mamma mig väldigt mycket med den biten också.”

Pernilla Böckermans bror Thomas

Böckerman jobbar nu också som youtuber.

”Han syns en hel del på mina videor.”

Bikini och muskler. Det är inte bara sitt varumärke som Pernilla Böckerman bygger upp med tanke på framtiden, hon bygger också muskler för att tävla i bikini fitness.

”Inom träningen har jag tydliga mål och då gör jag allt för att komma dit. Med Youtube och Instagram har jag aldrig haft motsvarande mål, och det är bra för då blir det aldrig för stor stress av det heller.”

Planen är att Böckerman ställer upp i sin första tävling 2019. Bikini fitness kräver målmedvetenhet, det är en gren där man tränar sju gånger i veckan och följer en väldigt strikt tävlingsdiet. Tävlingen går ut på att man har en show på scenen där publiken och en jury får bedöma hur ens muskler ser ut.

”Det är en gren som väcker mycket åsikter. Jag tycker om grenen, annars skulle jag inte göra det. Jag vill bli världens bästa på bikini fitness eftersom jag inte kunde bli världens bästa gymnast.”

Böckerman tränade målmedvetet redan som barn. Hon var en begåvad gymnast, men den lovande karriären fick ett abrupt slut då hon som tioåring drabbades av en allvarlig ryggskada.

”Man visste inte vad det berodde på och om jag skulle bli frisk, det enda jag kunde göra var att ligga i sängen. Två år senare visade det sig att jag hade en felställning i nedre ryggen.”

Böckerman är nu helt återställd, men tiden som skadad har satt sina spår.

”Jag hade varit en typ som tränade sex-sju gånger i veckan, tre timmar i taget och på träningarna fanns mina vänner. Jag var van att vara den bästa i gruppen, jag fick mycket uppmärksamhet och var den som skulle ha kunnat bli vad som helst. Jag är stolt över att jag på riktigt var bra.”

Ryggskadan var en svår tid med mycket ensamhet.

”Men jag är ju här nu och allt är bra.”

Hur förbereder dig mentalt för att bli utvärderad i bikini fitness?

”Jag är van att människor tittar på mig. Som gymnast uppträdde jag för stor publik, och på sociala medier tittar 100 000 människor på mig varje dag. Tack vare gymnastiken vågar jag visa mig själv, jag kan den grejen.” ■

Christer K. Lindholm är nationalekonom och ekonomikolumnist.

Historien upprepar sig

KONJUNKTUR

Då Donald Trump nyligen beslöt att införa importtullar på stål och aluminium bekräftade han Karl Marx ofta citerade ytt-
rande, att historien upprepar sig ”först som tragedi och sedan som fars”. Tragedin ifråga inträffade för 88 år sedan, då den amerikanska kongressen i en panikreaktion till den stora depressionen godkände den så kallade Smoot-Hawley Act, som höjde tullarna på närmare 900 importvaror i syfte att skydda de krisdrabbade amerikanska företagen mot utländsk konkurrens.

Trots varningar från en sällsynt enig ekonomisk expertis – bland annat i form av en petition undertecknad av 1 028 amerikanska nationalekonomer – stadfäste USA:s dåvarande president Herbert Hoover den kontroversiella lagen den 17 juni 1930. Snart nog började både den ena och andra branschen högljutt kräva specialbeskydd, vilket orsakade en flodvåg av protektionism i kongressen.

Isolationism. Det visade sig att effekterna av Smoot-Hawley Act var precis så katastrofala som de ekonomiska experterna hade förutspått. Som svar på de amerikanska importtullarna valde USA:s handelspartners att höja sina egna tullar på amerikanska varor, med den påföljd att den internationella handeln – som redan tidigare drabbats hårt av den stora depressionen – praktiskt taget gick i stå. Alltsammans bidrog till att både fördjupa och förlänga den stora depressionen. Den handelspolitiska protektionismen bidrog utan tvekan också till att förstärka den nationalism som i Europa urartade på ett så fasansfullt sätt i slutet av decenniet.

Även om Smoot-Hawley Act visade sig vara en tragedi så bar den drag av vissa förmildrande omständigheter, nämligen panikstämmningen i den ekonomiska depressionen. Sedan 1930-talets dyrköpta misstag har frihandel dock varit den rådande normen både bland demokrater och republikaner.

Några förmildrande omständigheter står däremot inte att finna i den fars som utgör president Trumps handelspolitik: där 1930 års skyddstullar var en produkt av den stora depressionens kaos har Vita Husets nuvarande husbonde valt att upprepa samma misstag i en situation där det går exceptionellt bra för den amerikanska ekonomin och hyfsat bra för världsekonomin som helhet. Men även om det ekonomiska läget, såväl i USA som globalt, är oändligt mycket gynnsammare i dag än under det tidiga 1930-talet så betyder det ingalunda att Trumps protektionistiska eskapader vore ofarliga.

Svälta räb. Som en följd av de allt starkare ekonomiska bero-

endeförhållanden som mer än ett kvartssekel av globalisering har skapat är de potentiella skadeverkningarna av en protektionistisk handelspolitik i själva verket betydligt större i dag än år 1930. Och i motsats till vad Trump – som i sann merkantilistisk anda betraktar den internationella handeln som ett nollsummespel, där ett lands vinst oundvikligen innebär en motsvarande förlust för ett annat land – kommer också den amerikanska ekonomin att känna av de närmast slumpmässiga skadeverkningarna.

En bransch som riskerar att drabbas särskilt hårt är bilindustrin, som i hög grad använder sig av importerat stål och aluminium: enligt en analys av tankesmedjan Council on Foreign Relations kan upp till 40 000 jobb att gå förlorade inom den amerikanska bilindustrin som en följd av skyddstullarna, vilket motsvarar en tredjedel av den totala arbetskraften inom den amerikanska stålindustrin. Även om den amerikanska stålproduktionen skulle öka något som en följd av skyddstullarna är det således mer än sannolikt att nettoeffekten på de industrijobb Trump säger sig värna om kommer att vara klart negativ.

Öga för öga gör hela världen blind. Hur de amerikanska skyddstullarna påverkar världsekonomin som helhet beror för sin del på om USA:s handelspartners också är beredda att upprepa de ödesdigra misstagen från 1930-talet. Mot den bakgrunden ger EU:s hot om motåtgärder i form av importtullar på bland annat jordnötssmör och bourbonwhisky anledning till oro.

Även om aningen högre priser på whiskyliknande drycker från Kentucky knappast har någon större negativ effekt på de europeiska konsumenternas välfärd finns det ändå en uppenbar risk för att situationen eskalerar till ett fullskaligt handelskrig. Ifall EU:s motåtgärder bemöts med nya importtullar i USA så provocerar det i sin tur fram nya motåtgärder från EU:s sida, och så vidare. I ett sådant handelskrig finns endast förlorare, och i värsta fall kunde slutresultatet bli en ny global recession i likhet med den världsekonomin upplevde 2009.

EU bör således motstå frestelsen att ge igen med samma protektionistiska mynt för de amerikanska stål- och aluminiumtullarna. Det kommer nämligen inte att dröja länge innan importtullarnas negativa effekter på USA:s egen ekonomi blir fullt synliga – och då Trump väl upptäcker att han skjutit både sig själv och sina talrika arbetarklassväljare i foten kommer han, som den fullfjädrade opportunist han är, helt säkert att hitta på ett sätt att göra en handelspolitisk helomvändning. ■

MILJÖBOV. I Sverige har antalet utrikes flygresor per invånare mer än fördubblats sedan början av 1990-talet. Nya beräkningar bekräftar att det internationella flygandet svarar för lika stora utsläpp som all bilkörning i Sverige, enligt Naturvårdsverket.

→ GRÖN MOROT OCH PISKA

- Svenska regeringen (koalition Socialdemokraterna, Miljöpartiet) har beslutat att satsa totalt 10 miljoner euro extra under treårsperioden 2018–20 för forskning och utveckling av biobränsle för flygmotorer.
- Dessutom har Miljöpartiets tidigare språkrör Maria Wetterstrand (tidigare gift med dåvarande partiledaren Ville Niinistö i finländska De Gröna) utsetts till utredare av politiska styrmedel för att skynda på övergången till biobränsle. Hon ska komma med förslag senast 1 mars 2019.
- Riksdagen har redan beslutat om en inrikes flygskatt som träder i kraft 1 april. Den graderas beroende på avstånd till 6,25 respektive 40 euro per resa. Flygskatten har blivit starkt kritiserad för att den på några håll kan leda till ökade bilresor. Samtidigt kompenserar regeringen en del flygplatser i glesbygder som riskerar mest inkomstbortfall med totalt 12 miljoner euro per år.
- Svenska Naturskyddsföreningen anser att flygbranschen är dopad eftersom den slipper miljöskatter och 6 procent moms för utrikesresor. Om dessa hade lagts på ett biljettpris från Arlanda till Göteborg skulle biljetten tur-retur kosta 91 procent mer (totalt cirka 140 euro), till London 95 procent mer (380 euro), och till Thailand 79 procent mer (1 800 euro), enligt Naturskyddsföreningens beräkningar.

Vågar politiker begränsa flygresandet?

Flygresor till Thailand används nu återigen som slagträ i den svenska debatten. En resa från Stockholm till Bangkok påstås smälta sju kvadratmeter is i Arktis.

HENRIC BORGSTRÖM TEXT

× Uppskattningen om flygets klimatpåverkan, publicerad i tidskriften Science den 3 november 2016, sprids nu som en etablerad sanning. Samtidigt arbetar flygindustrin och dess motortillverkare med att utveckla allt lättare plan, samt motorer som drivs med biobränsle, i ett senare skede möjligen med elkraft.

Det var lobbyorganisationen Svenskt Flygs generalsekreterare Henrik Littorin som utlöste debatten när han kallade en rapport

om flygets utsläpp av växthusgaser för "alternativa fakta" och "hittepå-uppgifter". Utlandet hade kanske kunnat passera – om inte författarna till rapporten är forskare på landets två mest framträdande tekniska högskolor Chalmers i Göteborg och Kungliga Tekniska Högskolan (KTH) i Stockholm.

Miljöministern Karolina Skog (mp) svarade med att kräva att statliga Luftfartsverket och det statligt ägda flygplatsbolaget Swedavia lämnar organisationen Svenskt Flyg. Ministern är nu anmäld till Riksdagens Konstitutionsutskott för att blanda sig i underställda myndigheters löpande verksamhet. Men hon har samtidigt fått stöd av en statsvetarprofessor om att Luftfartsverket måste förhålla sig opartiskt och därmed inte kan vara medlem i Svenskt Flyg.

Prylar på jorden runt-resa. Dispyterna har åt-

minstone medfört att frågan om flygets bidrag till klimatförändringen hamnat i fokus. Företrädare i flygindustrin hävdar att branschen förorsakar "endast" 3–5 procent av de globala utsläppen. Men det är prognoserna om den framtida ökningen som utgör ett större hot, ifall inte den tekniska utvecklingen snabbt tar fram biobränsle och eldrift till flygmotorer.

De internationella flygbolagens takorganisation IATA, som representerar cirka 80 procent av branschen, ser i sin prognos för flygresor 20 år framåt i tiden åtminstone en fördubbling av flygresorna.

År 2016 genomfördes 3,8 miljarder flygresor globalt, ett rekord som kan växa till hela 7,2 miljarder år 2035, givet en normal ekonomisk utveckling. Om flyget avregleras i större utsträckning väntas flygresandet uppgå till 10,3 miljarder, och vid nya restriktioner ökar

HEIDI FLURU

RASANDE TAKT. Issjön Jökulsárlón, söder om glaciären Vatnajökull på Island, fylls av smältvatten i accelererande fart. Samtidigt som allt fler människor fraktas jorden runt, så innebär även e-handeln att växande mängder prylar skjutsas fram med jetbränsle.

→ VINDEN HAR VÄNT FÖR BLÅVITA VINGAR

- Finnair har tidigare blivit kritiserat för att inte utöva klimatkompensation. Däremot uppger bolaget att det eftersträvar bränsle-effektivitet genom att gradvis förnygra flottan fram till 2023 och fasa ut de gamla A340-planen. Det första A350 XWB-planet togs i bruk oktober 2015, det första i Europa.
- Samtidigt har det tidigare krisbolaget fått ny vind i seglen. År 2017 mer än tredubblade Finnair sitt jämförbara rörelseresultat jämfört med 2016, till 170,4 miljoner euro. Hela 12 miljoner människor flög på blåvita vingar i fjol. Omsättningen ökade med knappt 11 procent till över 2,5 miljarder euro. Samtidigt rapporterade bolaget sitt bästa kvartalsresultat någonsin för perioden juli–september 2017. Rörelseresultatet har förbättrats hela tretton kvartal i rad.
- I en fri ekonomi förtränger de flesta konsumenter klimatångest då södern lockar. **TF**

antalet flygresor ändå till 5,8 miljarder, enligt prognosen.

Kina väntas 2024 gå om USA med flest flygresor, året därpå går Indien om Storbritannien till tredje plats. Indonesien väntas segla upp till fjärde, Vietnam till femte plats. I Afrika kommer tio länder att öka flyget med minst 8 procent årligen.

Ännu starkare tillväxt kommer dock fraktflyget att stå för, enligt IATA. "Konsumternas otålighet" driver fram ökningen, anser organisationen som tror att värdet på den långväga e-handeln över gränserna kommer att öka med cirka 40 procent de närmsta två åren, från 2,8 till 4 miljarder dollar. Det innebär nästan 50 procents ökning fram till 2020 av fraktflyg för små konsumentartiklar.

Flygförbud vild idé. Längst hittills i svensk politisk debatt har Miljöpartiet gått med sitt förslag om att förbjuda flygresor från Sundsvall och söderut (ungefär samma breddgrad som Kristinestad och Jyväskylä).

Det har dock inget stöd hos regeringspartiernas Socialdemokraterna som har en omfattande väljarbas i hela Norrland. Partiets officiella inställning är att flyget är viktigt för Sveriges ekonomi och konkurrenskraft.

Men när över en tredjedel av Social-

demokraternas 113 riksdagsledamöter svarade på en enkät i februari i tidningen Svenska Dagbladet ansåg 25 att Sverige bör ha mindre flyg, medan 20 ansåg att mer flyg behövs, dock med övergång till biobränsle.

I alla åtta riksdagspartier med totalt 349 ledamöter svarade 170, men endast 60 procent av dem vill ha ökat flyg. Flertalet av dem vill då att det ska ske med ökat biobränsle.

De över 300 000 Thailandsresor som svenskar årligen företar har lockat flera flygbolag att erbjuda resor från Arlanda i Stockholm och Kastrup i Köpenhamn. På senare år har också Finnair annonserat i svensk press med relativt billiga resor till Bangkok via Helsingfors. Resan är kortare tack vare en nordligare rutt, och färre kilometer genom jordklotets avrundning är både ett klimat- och säljargument. Totalt beräknas långt över halvmiljonen resor årligen företas från Norden till Thailand.

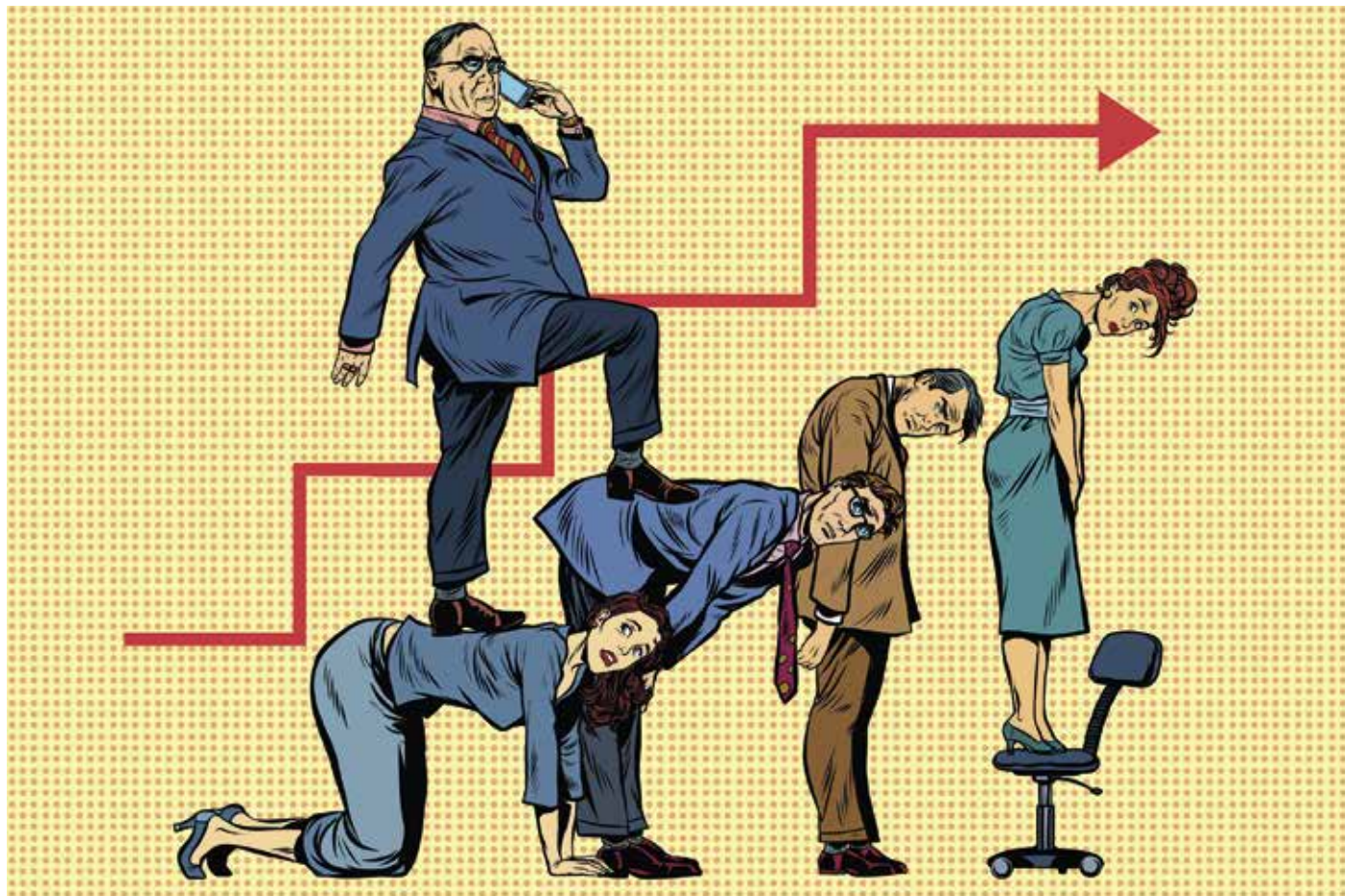
Plånboken får sista ordet. Klimatkompenseringen är frivillig vid köp av flygresor. Men det är en snårig djungel att ge sig in i om man går via flygbolagen. SAS använder sedan många år The Carbon Neutral Company i London som skickat bidrag vidare till vindkraftbyggen i tidigare Sovjetrepubliker. Uppgifter om

vem som får pengarna när vindsnurrorna väl blivit byggda har dock varit oklara.

Finnair ger ingen information om hur kunden ska gå tillväga. Däremot använder det statliga svenska flygplatsbolaget Swedavia ett lättillgängligt system, men då det kommer till kritan så avskräcker kostnaden för klimatkompensation de flesta: cirka 160 euro, alltså 1 660 kronor, därav 332 kr i moms till staten, för en tur- och returreisa Stockholm/Arlanda–Bangkok.

Pengarna skickas till en rad u-länder för exempelvis bättre utsäde i jordbruk och bevarande av skog som binder koldioxid. Pengar går även till Kina för byggande av vindkraftverk i stället för planerade kolkraftverk. Alltsammans låter bra ur miljösynpunkt, men är avskräckande för alla som inte vill donera pengar till den kommunistledda kinesiska staten – eller vem som nu är slutlig mottagare av pengarna.

För den som upplevt hur regeringarnas egna flygplan trängs vid snart sagt varje internationellt möte – som till exempel på Kastrup vid klimatmötet 2009 i Köpenhamn – är det svårt att tro att ledande politiker kommer att visa ett särskilt stort engagemang för att stoppa eller ens begränsa vare sig privatflyg eller medborgarnas reguljärflyg. ■

HÖNA ELLER ÄGG? Samtidigt som fackmedlemskap har dalat i USA så har inkomstskillnaderna tilltagit och löneutvecklingen stagnerat inom arbetar- och medelklassen.

De amerikanska fackens existentiella kamp

Polariseringen i USA gäller inte bara politiken, utan även arbetsmarknaden. Den fackliga rörelsen i USA kämpar för sin överlevnad.

LEIF BERGSTRÖM TEXT

× I sommar väntas USA:s politiserade Högsta domstol komma med ett beslut som kan bli ett dråpslag för den fackliga rörelsen. Domstolsfallet har, liksom tidigare attacker mot fackrörelsen, finansierats av konservativa företagsledare. Fackliga aktivister menar att lobbyerna på sikt kan komma att ångra ett utslag som kan leda till mer oro på arbetsmarknaden i form av vilda strejker och mer militanta krav.

Anslutningen till fackförbund har fallit

dramatiskt i USA under de senaste årtiondena. Men medlemskap bland offentligt anställda har hållit sig relativt stadigt kring 35 procent. Detta har gjort organisationer som representerar de offentligt anställda till en måltavla för en rad konservativa företagsledare som med sina ekonomiska bidrag hoppas påverka utvecklingen.

Frågan som ska avgöras av domstolen gäller offentligt anställdas individuella rätt att vägra betala avgift till det fack som förhandlar om arbetsvillkoren.

Yttrandefrihet. Mark Janus är en statligt anställd underhållsbidragshandläggare i Illinois. Han hävdar att han inte borde tvingas betala något till sin fackförening, American Federation of State, County and Municipal

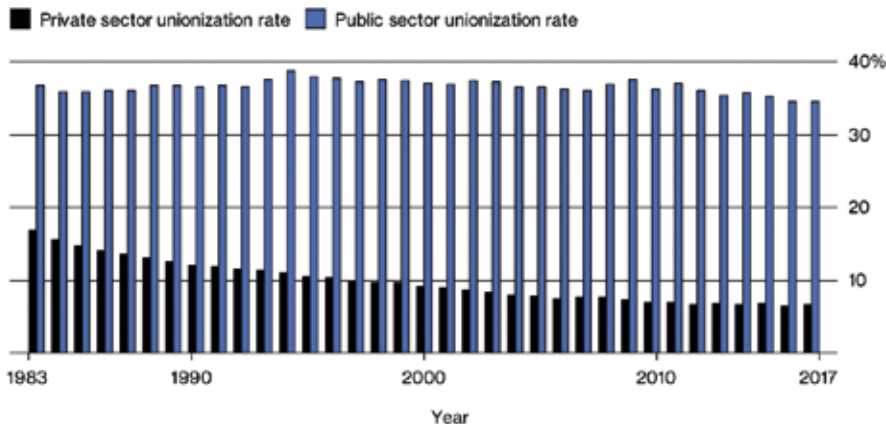
Employees. Han menar att fackets krav skadar delstatens budget och att hans påtvingade betalning strider mot hans grundlagsskyddade yttrandefrihet.

Liknande argument har tidigare behandlats av Högsta domstolen, men då kunde domstolens politiska sammansättning upprätthålla status quo. Republikanen George W. Bush nominerade konservativa domare. I sviterna av att superkonservativa Antonin Scalia oväntat avled 2016 blockerade den republikanska senaten president Barack Obama från att utnämna en ersättare. I stället kunde Donald Trump omedelbart efter makttillträdet utnämna Neil Gorsuch och därmed garantera en konservativ majoritet i domstolen.

Vid domstolens förhandlingar i slutet av februari ställde Gorsuch inga frågor som kan

Government Unions Are Keeping the Labor Movement Afloat

Public sector union membership hasn't plummeted like private sector—yet.

Data: Bureau of Labor Statistics; Graphic by Bloomberg Businessweek

DALANDE KURVA. Fackmedlemskapen i USA kulminerade på 1950-talet och har avtagit successivt sedan dess. Strategiska republikanska angrepp mot demokrater har bidragit starkt till fenomenet.

ge en föräning om hans position, men när sommarens beslut kommer och förklaras av domarnas skriftliga utlåtanden tar bedömare för givet att han kommer att lägga sin röst som de konservativa kollegorna.

Konservativa donatorer. Ett avgörande till fackens nackdel skulle inte bara befria Mark Janus från en månatlig avgift på 45 dollar, det skulle i ett slag också ge offentligt anställda över hela landet rätt att följa Janus exempel. Konservativa donatorer har bidragit till kampanjer som lett till att företagsanställda i 27 delstater nu kan avvisa medlemskap och neka att betala avgift till ett fack utan att riskera sin anställning. "Right to work" kallas dessa lagar. Nu väntas alltså offentligt anställda få samma rättigheter.

Arv från New Deal. Fackförbundet hävdade inför domstolen att fallet inte har någonting att göra med medlemmarnas yttrandefrihet, och att det i stället utgör en del av ett socialt kontrakt som garanterat relativ fred på arbetsmarknaden.

Shaun Richman är facklig organisatör och skrev nyligen i Washington Post (<http://wapo.st/2p5uXWi>) att USA:s arbetsrelationer är ett unikt system som växte fram på 1930-talet som en del av president Franklin D. Roosevelts "New Deal". I stället för ett kaos där arbetsgivare tvingades förhandla med sinsemellan stridande fackföreningar kunde de nu förhandla med ett fack, som i gengäld garanterade fredliga relationer under den förhandlade kontraktstiden.

Systemet förutsätter att en fackförening

representerar företagets alla anställda. Det har lett till att arbetsgivare drar fackavgifter direkt från lönen, även om anställda haft rätt att neka medlemskap och i stället bara betala vad som beskrivs som en rättvis andel för fackets arbete exklusive politiska inslag, vanligen cirka 70 procent av avgiften för fullt medlemskap.

Radikalisering. Fackliga aktivister fruktar att domstolens beslut kan få allt fler anställda att avstå från att betala medan facket ändå förutsätts förhandla å alla anställdas vägnar. Ett sådant beslut kan te sig helt rationellt ur kort-siktig privatekonomisk synpunkt. Men för den fackliga rörelsen skulle det naturligtvis medföra ekonomiska påfrestningar.

Richman menar i sin artikel att om en del i detta system urholkas så hotar snart de andra delarna att falla. Han varnar att de etablerade fackföreningarna snart kan utmanas av nya organisationer. Dessa kunde i början visa sig vara konservativa. Men så småningom väntar han att konkurrensen kan komma från mer radikala, militanta organisationer.

Ställföreträdande krig. Inför Högsta domstolen varnade också juristen för American Federation of State, County and Municipal Employees att om facket inte längre kan garantera arbetsfred i utbyte mot automatisk betalning av avgifter, så skulle tusentals kontrakt behöva omförhandlas. Det väcker oro för vilda strejker och risken för flera fackförbund strider om att representera ett företags anställda – en situation som kan visa sig svår att hantera.

Därför konstaterar Richman: "Om dom-

SOLIDARITET. I individualismens förlovande land USA ses fram- såväl som motgång primärt som individens förtjänst och ansvar. För tillfället pågår en juridisk armbrytning kring grundlagstolkningar beträffande fackavgifter för offentligt anställda.

stolen beslutar som de konservativa väntar sig, kommer de knappast att gilla vad som kommer därefter."

Den fackliga rörelsen har med några få undantag ställt sig bakom demokratiska kandidater, inte bara med pengar men också med frivilliga kampanjarbetare och telefonbanker. Varje försök att skada fackrörelsen är därför ett försök att försvaga det demokratiska partiet. Professor Alexander Hertel-Fernandez vid Columbia University fann i en studie att i delstater som infört "Right to work"-lagar föll antalet röster för den demokratiska kandidaten i därpå följande presidentval med 3,5 procent.

Strategisk kampanj. Donatorer som finansierar den nuvarande kampanjen å Janus vägnar inkluderar också konservativa företagsledare som Richard Uihlein, som leder företaget Uline som levererar kartonger och förpackningsmaterial. Uihlein har de senaste åren spenderat miljoner för att stödja förra årets republikanska presidentkandidat senator Ted Cruz, liksom kontroversiella Wisconsin-guvernören Scott Walker. Han har också stött Liberty Justice Center, som representerar Janus inför Högsta domstolen.

I delstaten Wisconsin föll graden av fackmedlemskap till 25 procent sedan Walker stoppat fack som representerar offentligt anställda från att förhandla om något annat än löner.

"Det är ett misstag att se på Janus-fallet och tidigare fall som isolerade företeelser. Det är del av en mångfacetterad strategi", säger professor Hertel-Fernandez. ■

Kaj Hedvall är ekonomie doktor och direktör med ansvar för affärsutveckling på Senatfastigheter.

Blockkedjor, fastigheter och cirkulär ekonomi

PLACERING

Jag har haft nöjet att vara med om det omvända mentorskap som Forum körde igång med under våren i fjol (se Forum 1/2018). En fantastisk möjlighet som jag varmt kan rekommendera till alla som på något sätt försöker hålla sig à jour med vart världen är på väg. Jag har med hjälp av min unga och smarta mentor bland annat försökt komma underfund med vilken egentlig betydelse blockkedjor kommer att ha för min bransch och för mitt jobb inom fastigheter.

Relevanta frågor. De flesta som är i min ålder (årsmodell 1960) och som har till uppgift att försöka fatta insiktsfulla beslut som på något sätt får företaget att bättre klara av att möta framtidens utmaningar har lärt sig att prata om blockkedjor på ett ytligt plan. Vi vet nu att blockkedjor inte bara är kryptovalutor, vad en hash är (en krypterad rad med siffror och bokstäver som utgör ett "fingeravtryck" förbundet med samtliga föregående block), och syftet med att förbruka en massa elektricitet till att "gräva" fram Bitcoins.

När man på något sätt lärt sig de grundläggande byggstenarna och hört på alla de som ser blockkedjor som "vårt nästa internet" börjar de mer relevanta frågorna dyka upp. Intervjun med Janne M. Korhonen i förra numret av Forum var det bästa jag läst på länge när det gäller analys av teknikens för- och nackdelar på ett begripligt sätt.

Ingen universallösning. Tillsammans med min mentor har vi diskuterat skillnaden mellan existerande lösningar och öppna distribuerade lösningar. Ju mer man fördjupar sig, desto mindre självklar verkar uppfattningen att blockkedjan vore lösningen på allt.

En del av tillämpningarna som brukar läggas fram är självklart möjliga och intressanta. I min bransch, fastigheter, som bygger på kontrakt och ägande, är det rätt uppenbart att nya distribuerade och säkra register över äganderätter och kontrakt utgör intressanta lösningar där blockkedjor säkert kommer att spela en roll.

Däremot har vi inte tillsammans med min mentor övertygats huruvida de nya lösningarna som helhet är överlägsna de existerande – trots att blockkedjan löser en del av utmaningarna i traditionella centrala lösningar, såsom säkerheten.

Materialkretslopp. I höstas deltog jag i IBM:s Watson Summit. Tillställningen var intressant och rätt så nyttig åtminstone i den mening att man som deltagare blir mer varse om vad man inte stöter på i vardagen. Även på detta tillfälle framfördes möjligheterna att utnyttja blockkedjor inom fastigheter, byggande och cirkulär ekonomi.

Sporrad av denna tanke började jag med hjälp av min mentor försöka skaffa mig insikter i vad förväntan egentligen bygger på. Efter att ha frågat mig omkring och begärt material av bland annat arrangören har bilden börjat bli mindre diffus. Byggnader binder en absurt stor mängd råvaror och energi, och byggmaterialindustrin genererar en massa koldioxidutsläpp. Sålunda är det väldigt fiffigt att fundera på hur vi kan utöka återanvändningen av byggnader. Alltefter våra byggnader blir mer energisnåla i drift blir energiförbrukningen vid själva tillverkningen allt intressantare, samt frågan hur vi kunde återanvända byggnadsmaterial.

Spårbarhet. Ett problem är att det är svårare att återföra en byggnad än en bil till materialkretsloppet, eftersom vi i praktiken inte vet exakt hur (i synnerhet äldre) byggnader kommit till och vilka material som använts.

Jag stötte på en färsk konferenspublikation av ingenjörbyrå ARUP som behandlar blockkedjor, modellbaserat byggande (BIM) och IoT. Min gissning är att publikationen (<https://www.arup.com/publications/research/section/blockchain-technology>) rätt så väl representerar attityden och kunnandet inom branschen i nuläget. Blockkedjan ses som ett komplement till den informationsmodell (BIM) som skapas när byggnaden planeras och som används när den uppförs, och som i framtiden kommer att utnyttjas som en primär informationskälla under hela livscykeln.

När man till modellen fogar realtidsdata över driften från sensorer och från styrsystemen blir informationen i blockkedjan något som har börjat kallas för en digital tvilling. Blockkedjan ses som den komponent i den digitala tvillingen där man förvarar all information som skapats utifrån ett mycket fragmenterat nätverk och över en lång tid.

Blockkedjan förväntas garantera att informationen sparas på ett sätt som inte kan manipuleras av någon enskild part i efterskott. Sålunda kommer kostnaderna för återanvändning, tvistlösning och informationsuppdatering i efterhand att sjunka.

Öppet eller centraliserat? Allt detta verkar ju vettigt, men fortfarande är det oklart med vilka incitament en dylikt tillitsfullt register upprätthålls på ett öppet och distribuerat sätt när det gäller byggnader. Det känns mer troligt att en privat blockkedja är lösningen, men då är vi tyvärr tillbaka till frågeställningen som jag försökt tackla tillsammans med min mentor. Vad är då den verkliga praktiska skillnaden mellan en blockkedja och en traditionell centraliserad databas? Jag är alltså fortfarande oviss, men diskussionen fortsätter med min mer kunniga mentor. ■

Comeback för hammaren och skäran?

Det är inte när stormakter föds som våldet når sin kulmen utan när de trötta drar sig tillbaka.

STEFAN BJÖRKMAN TEXT & FOTO

× Denna observation gör historikern Niall Ferguson i sin radioföreläsning *the Great De-generation*, som också utkom som bok 2013.

Vi har fått uppleva detta vid Europas gränser under de senaste årtiondena i Algeriet, i det nu forna Jugoslavien och i Syrien. Stormakter har gjort reträtt, lokala maktstrukturer har imploderat och våldet har följt. Enskilda konflikter är lätta att observera och göra nyheter om. Globala förskjutningar i maktbalansen över längre tidsperioder är betydligt svårare att greppa, det blir lätt enskilda punktnyheter utan sammanhang.

Lyckligtvis var supermakten Sovjetunionens kollaps efter Berlinmurens fall ur denna synpunkt relativt oblodig, trots att reträtten ledde till krig i Kaukasus och till en rad frusna konflikter. I Europa fann man en fredlig modell att leva med det forna gränsområdet.

Nu är det väst som verkar göra reträtt. Osäkerheten som förorsakas av ett krigstrött USA och ett Europa som tappat självförtroendet har brett ut sig sedan Bushs den yngres andra Irakkrig och finanskrisen. Nu talar vi inte bara om Trumps retorik och fyrverkerier på Twitter, utan också om Obamas passiva politik och EU:s allmänna handlingsförlamning.

Var nation för sig. Vi är nära vad statsvetaren och författaren Ian Bremmer kallat G-Zero. Det vill säga vi saknar garantier för en världsordning och i praktiken gränser och internationell rätt. Ryssland och Kina har skjutit fram ställningarna och mindre makter utmanar öppet världsordningen i sina egna regioner.

I USA:s och mer generellt västs fall är den mentala reträtten minst lika intressant som den militära. Om inte USA och den amerikanska drömmen kan lyftas fram som en modell värd att emulera – vad ska då en växande ung befolkning i Afrika, Latinamerika och Asien se upp till och fram emot? Det är lätt att räkna upp ideologier vi inte vill att ska stärkas, typ religiös extremism, men vad kan bilda stommen till en positiv eller åtminstone konstruktiv och fredlig modell?

Comeback. Svaret kan vara att hammaren och skäran får upprättelse. Denna gång dock i en kinesisk tappning. Jag upplevde detta per-

COMEBACK FÖR HAMMAREN OCH SKÄRAN? Tankar på hög höjd till minnet av Berlin-muren.

sonligen på en vandringsresa i Nepal. Hammaren och skäran vajade stolt på balkongen på hotellgårdar och butiksfönster längs vandringsleden genom Himalaya. Kommer sen var livlig och den symbol jag sett som emblemet för ett förfallet Sovjet, tyranni och ett gigantiskt misslyckat samhällsförsök, står nu för framåtanda och optimism.

Nepal ligger mellan de två giganterna Kina och Indien. Man har historiskt varit skeptisk till främmande influenser och landet öppnade upp sig för resten av världen först på femtiotalet. Kampen om själar förblir hård och konkret. Historiskt ser man mot den stora grannen Indien som förebild, många blickar mot väst för utbildning och pengar, men ett snabbt växande Kina är allt mer tilltalande.

Den bästa propagandan är inte propaganda.

Om Ryssland och lilla Nordkorea har stulit rubrikerna med sina militära tilltag, så har Kina mer lågmält – vid sidan om sin militära upprustning – systematiskt använt sin nya styrka för att bygga så kallad soft power, attraktionskraft. Landet kan ju visa fram en modell där man från att ha varit ett rent låginkomstland byggt välstånd för ett stort antal människor. Onkel Sam och frihetsgudinnan har fått skarp konkurrens av hammaren och skäran. Vem skulle ha trott det 1989 när Berlinmuren raserades, det kalla kriget upphörde och Sovjet föll på knockout?

Vid närmare eftertanke är det klart att Sovjet, kalla kriget och Berlinmuren för de flesta

i världen är irrelevant historia. Man har upplevt Kinas uppgång, inte Sovjets stagnation. USA är föräldrarnas dröm. Huawei är dagens varumärke. Teknologi och ekonomi är nycklarna till välstånd, inte ideologiska tvistemål.

Looking for Mr. Marshall. Kina visar upp en modell som bygger på att utveckla samhället och att lokalt bygga välstånd kryddat med finansiering för infrastrukturprojekt med hög profil. Detta sker på bekostnad av demokrati, ett fungerande rättsväsende och mänskliga rättigheter. Hur relevanta känns de senare när vi talar om överlevnad? Det känns svårt att acceptera detta som vägen till framtiden. Men skådar vi ett realistiskt alternativ för en växande skara unga medmänniskor i syd?

Den amerikanska och i förlängningen västerländska drömmen bygger på att möjligheten att lyckas finns och fram för allt ges. Vi i väst verkar som samhällen sakna aptit för att fortsätta med de öppna gränser och de öppna armar som drömmen kräver. Något samlat initiativ à la Marshallhjälpen, som skulle lyfta fram att vi är i samma båt, syns inte heller till. Vi koncentrerar oss på våra egna problem och snarare skär ned än bjuder till. Vi vill hellre knappast att religiös extremism ska utgöra grundstenen för den unga växande befolkningen i syd. Kanske vi får finna oss i att hammaren och skäran gör comeback. Själv skulle jag hellre se att vi kavlar upp armarna. Det är dags. Berlinmuren har varit riven längre än den stod uppe. Pausen är definitivt slut. ■

NÄRA GRANNAR. Den nordiska mentala gemenskapen och de positiva associationer regionen väcker internationellt utgör underutnyttjade resurser inom affärslivet.

Affärer eller business?

Språkförståelsen eroderar och svenskan hamnar alltmer i skymundan i affärslivet. Därför ställer sig finlandssvenska ingenjörer nu till förfogande för att bistå export till Sverige och Norge.

TORSTEN FAGERHOLM TEXT

× "För några år sedan siade man om jätte-affärer för finska företag i norra Norge. Platt fall. Man kunde inte ens läsa offertförfrågningar, för att inte tala om samarbete på lokal nivå i samband med montage, et cetera", konstaterar TFIF-aktive Reinhold Enqvist, pensionerad ingenjör.

"Jag jobbar själv med ett antal mindre företag som affärsängel och ser många exempel på hur tokigt det blir när folk med dåliga svenskkunskaper tror att de klarar sig på eng-

→ PROJEKT EXPORRHJÄLP - NÄSTA STEG

■ Projektet riktar sig till ingenjörer som jobbat i ledande ställning eller inom export. Till uppgifterna kan hör att kartlägga marknaden, utvärdera de lämpligaste försäljningskanalerna, kontakta potentiella köpare och hjälpa till vid eventuella förhandlingar.

■ Arbetsgruppen på TFIF och DIFF består av Johan Brenner (den ursprungliga initiativtagaren), Lars Engström, Ralf Nikander och Svante Degerth (ordförande). Projektet involverar Finsk-svenska Handelskammaren samt Företagarna i Finland, och har getts uppbackning av bergsråden Stig Gustavson och Jorma Eloranta.

■ Träff 19 april kl. 18 i Tekniskas Salar i TFIF-huset på Eriksgatan 2 i Helsingfors.

elska i Sverige", funderar bergsrådet Stig Gustavson.

Sverige är en av Finlands viktigaste handelspartner och det viktigaste ursprungslandet för utländska investeringar (32,9 miljarder euro 2013). Men samtidigt försämrats finländarnas svenskkunskaper, och bara en liten andel av varje finländsk årskurs lär sig tillräckligt stark svenska med tanke på professionella sammanhang.

Det är mot denna bakgrund man ska se ett gryende projekt som lanseras under våren av föreningarna TFIF och DIFF. Tanken är att engagera pensionerade svenskspråkiga ingenjörer för att erbjuda gratis konsult hjälp åt finska företag som vill börja exportera till Sverige och Norge.

"Vårt mål är att agera exporthjälp och försöka övervinna den språkförbistring som utgör en bromskloss då finländska företag vill få in en fot i Sverige och Norge", förklarar projektets ordförande Svante Degerth.

Planen är att Finsk-svenska handelskam-

” Kunskaper i svenska gör det mycket snabbare och enklare att analysera och förstå marknaden.

maren koordinerar och kanaliserar verksamheten (se faktaruta).

Avgörande skillnad. Vilka språk som används i det dagliga umgänget samt i kontakten med kunder och underleverantörer är ingen oobetydlig fråga. Den praktiska och neutrala engelskan dominerar inom internationella bolag, och många menar att svenska eller skandinaviska inte längre utgör Nordens ”lingua franca”.

Jorma Eloranta, bergsråd och styrelseproffs, medger att engelskan formellt har tagit över.

”Mycket beror på att det sitter medlemmar från icke-nordiska länder i styrelser och ledningsgrupper. Intern ekonomisk rapportering i alla bolag där jag är i styrelsen sker nuförtiden uteslutande på engelska.”

Detta gäller dock stora, främst börsnoterade företag, noterar Gustavson.

”För mindre företag gäller det nog att kunna svenska om man vill jobba i Sverige, och finska i Finland. I dag finns det ett stort intresse

bland finska företag att börja jobba i Sverige.”

Å andra sidan påminner Kjell Skoglund, verkställande direktör för Finsk-svenska handelskammaren, att tillräckliga kunskaper i svenska kan avgöra skillnaden mellan framgång eller motgång i nordiska sammanhang. Small talk och kulturell finess hjälper att stärka förtroendet och knyta djupare relationer.

”Förhandlingar är möjliga att föra på engelska men vill man skapa personliga kontakter och förstå den lokala kulturen är svenskan viktig. Utanför Stockholm och de största städerna kan språkkunskaperna vara avgörande”, säger Skoglund.

Det medger Eloranta.

”Även om den högsta ledningen brukar använda engelska i professionella sammanhang så använder vi svenska eller nordiska inom sociala sammanhang i Norden.”

Mental klubb med mervärde. I en globaliserad värld skänker kulturell och språklig finkänslighet oanade fördelar.

”Den nordiska referensramen är en resurs

som vi ännu inte har lyckats utnyttja fullt ut. Norden har ett mycket gott rykte internationellt, bland annat när det gäller kvalitet, miljö, design och teknologi. Ju sämre vi är på att kommunicera på ett gemensamt nordiskt språk, desto större är risken att vi trillar ur den nordiska klubben, både konkret och framför allt mentalt”, betonar Skoglund och tillägger att Finland har mest att förlora på en svagare nordisk sammanhållning.

Han får bifall av Eloranta.

”Den nordiska referensramen spelar en viktig roll, speciellt då man är långt borta från Norden. Men det gäller inte bara språket utan också många andra kulturella och värderingsmässiga aspekter.”

I det dagliga umgänget samt i kontakterna med kunder och underleverantörer dominerar dock engelskan.

”Försämrade kunskaper i svenska leder gradvis till att engelskan får en starkare roll. Det kan i ett längre perspektiv leda till att kontakterna försvagas. Engelskan funkar som mötesspråk i Stockholm men inte i alla xxx

KOMMENTAR

God svenska en konkurrensfördel

För yngre förmågor är kunskaper i svenska en merit med tanke på karriärutveckling och avancemang, i synnerhet ifall man vill jobba i ledande ställning inom ett svenskt dotterbolag i Finland eller ett finskt företag med betydande verksamhet i Sverige. Svenska används fortfarande ofta för kommunikation med moder-, syster- och dotterbolag i Sverige, till exempel inom lobbyning, förhandlingar och strategiska frågor.

Språkkunniga individer, alltså finlandssvenskar och finnar som behärskar god svenska, har en personlig konkurrensfördel i gränsöverskridande organisationer. Dessa slutsatser drar Wilhelm Barner-Rasmussen i en utredning för tankesmedjan Magma från 2011.

Samtidigt påminner Barner-Rasmussen om

att kvalitet kostar, men att det nog betalar sig i längden att låta utbildade och erfarna experter göra översättningar och språkgranskningsuppdrag.

Sist men inte minst: företag verkar alltid på lokala språkvillkor i förhållande till sina kunder. ”Vill man sälja något måste man tala samma språk som kunden”, sa i tiderna Pentti Mäkinen, tidigare vice vd på Centralhandelskammaren. Och ju mer kostsamt det planerade köpet är, desto mer uppskattar kunden service på sitt eget språk.

Då det handlar om affärer mellan Finland och Sverige så består samarbetet av två ungefär jämnstarka parter som representerar två – internationellt sett – obetydliga språk.

MOSTPHOTOS

GAMMALT UTBYTE. Den finska invandringen i Sverige är gammal, likaså affärskontakterna.

Antalet finskägda bolag i Sverige var för några år sedan cirka 600 och antalet svenska bolag i Finland kring 830. Finska företag ger arbete åtminstone åt 67 000 svenskar medan svenska bolag sysselsätter över 71 000 finländare. ■

TF

MOSTPHOTOS

STRATEGISKT DRAG. Svenskans strategiska betydelse inom affärer med Sverige, Finlands viktigaste handelspartner, ska inte underskattas, trots engelskans dominans.

delar av Norden”, noterar Kjell Skoglund.

Pragmatiska lösningar dominerar, enligt Eloranta.

”Man brukar använda det bästa gemensamma språket i diskussioner. Oftast är offerter, avtal och dylikt på engelska.”

Plus i meritförteckningen. Hurudan är tillgången på arbetstagare med kunskaper i svenska, vilken roll spelar svenskan vid rekrytering och befordran?

”Behovet av personer som behärskar svenska är större än utbudet. Många bolag inser att kunskaper i svenska ger en konkurrensfördel och uppmuntrar därför anställda med kundansvar att fördjupa dessa”, observerar Skoglund.

Eloranta iakttar att behovet varierar mellan bolag emellan, men att svenskan nästan alltid är en merit.

”Alla språkkunskaper är meriter. Svenskans betydelse beror på bolaget: hur viktig är svenskan för kunderna, personalen och så vidare.”

Samtidigt kan språkval i vissa sammanhang skapa spänningar och utgöra en laddad fråga. Modersmål skapar trygghet och trivsel, medan främmande språk kan föda ångest och frustration.

Skoglund vill avdramatisera inställningen till svenskan i Finland.

”Språket används av vissa partier och politiker på fel grunder som ett politiskt slagträ. I grunden är det ingenting som skiljer en finskspråkig som gör sitt bästa för att tala svenska i Sverige från vilken annan utlänning

som helst. Om man upplever det som oekvämt att tala ett annat språk är det i grunden en attitydfråga.”

Eloranta känner inte igen kopplingen mellan identitet och språk.

”För mig är språkfrågan pragmatisk. Valet av språk kan gälla likvärdighet, det vill säga att ingen får en fördel då alla måste använda ett främmande språk – alltså engelska.”

Semiofficiell illusion. Möjligen invaggas ungdomar i en felaktig föreställning att enbart engelskan räcker i arbetslivet i globaliseringens tid. Har utbildningssystemet, politikerna och arbetsgivarna tillräckligt tydligt understrukit att det inom en viktig sektor av Finlands ekonomi finns ett konkret behov av goda svenskkunskaper?

”Näringslivet har ett ansvar att kommunicera att det finns ett behov av personer med tillräckliga kunskaper i svenska. Samma ansvar ligger även på myndigheter, utbildningssektorn och politikerna. Utgångspunkten borde vara att ett språk inte används som ett verktyg för att driva politiska intressen. Det riskerar att leda till en utbildningspolitik som ger ett sämre utgångsläge för de unga som på felaktiga grunder väljer att inte satsa på svenska”, beklagar Skoglund.

Eloranta påminner att Sverige är en viktig samarbetspartner för finska bolag, men det är likaså England och Tyskland, med mera.

Steget mellan Sverige och Finland är litet vad gäller etableringsprocesser för företag, såväl kulturellt och affärsmässigt som språk-

ligt. Efter 100 år av självständighet vore det dags att släppa de mentala spärrarna.

”Sverige är fortfarande den viktigaste porten till utlandet för finska bolag. Steget till Sverige är kortare än till övriga marknader. För många bolag är Sverige också plattformen för en expansion till övriga marknader”, räknar Skoglund upp.

”Det som däremot kräver en rejäl insats är förberedelserna. Det lönar sig inte att ge sig in på den svenska eller någon annan marknad utan att ha gjort hemläxorna. Det gäller att göra en tillräcklig analys av marknaden, konkurrensen och potentiella samarbetspartners. Risken för missförstånd, felsatsningar och misslyckanden ökar markant för dem som slarvar. Kunskaper i svenska gör det mycket snabbare och enklare att analysera och förstå marknaden.”

Eloranta funderar vidare:

”Om man tittar mycket nära man kan se skillnader mellan Sverige och Finland. När jag i början av 1990-talet gjorde ett större företagsköp i Sverige läste jag även en bok om kulturskillnader Finland och Sverige emellan, speciellt inom business. Men då man jobbar i Kina eller Brasilien så försvinner de kulturella skillnaderna Sverige och Finland emellan.”

Svante Degerth, ordförande för ingenjörernas projekt inom exporthjälp, har sista ordet:

”Steget till Sverige är litet jämfört med alla andra länder, vad gäller kultur, lagstiftning och värdegrund. Endast språket skiljer oss åt.”

Här vill alltså TFIF och DIFF engagera dig, kära läsare, för att erbjuda lösningar i talko-
anda (se faktaruta). ■

Tekniska Föreningen i Finland

Banvaktsgatan 2 A, 00520 Helsingfors,
tfn: 040 585 2586 e-post: kansli@tfif.fi

DIFF - Ingenjörerna i Finland

Banvaktsgatan 2 A, 00520 Helsingfors
tfn: 040 585 0972, e-post: kansli@diff.fi

- 4-4 10:ans bord, Tekniskas Salar, Helsingfors
- 4-4 TFIF: s årsmöte, Tekniskas Salar, Helsingfors
- 4-4 DIFF: s årsmöte, Tekniskas Salar, Helsingfors
- 6.4-9.4 Arkitektgillet goes Rom
- 7-4 Barnens Energidag, Academill, Vasa
- 11.4 Vad är ansvarsfullt placerande? (Niord), Osaamistehdas, Helsingfors
- 11.4 Viborgskväll eller "Sellanen ol' Viipurin", Klubb Orfeus, Helsingfors
- 11.4 Föreläsning om solpaneler, Svenska gården, Jakobstad
- 15-4 Sista anmälningsdag till tofsmösseutlottningen
- 18.4 10:ans bord, Tekniskas Salar, Helsingfors
- 19-4 Hur kan vi främja företagets export till Sverige och övriga Norden?, Tekniskas Salar, Helsingfors
- 21.4 Barnens Teknikdag och öppet hus på Åbo Akademi, Axelia II, Åbo
- 24-4 ASG årsmöte, Sandvik Mining and Construction Oy, Åbo
- 27-4 DIAS-gilletts månadsmöte, Tekniskas Salar, Helsingfors
- 1.5 Traditionell 1:a maj lunch, Tekniskas Salar
- 2.5 10:ans bord, Tekniskas Salar
- 16.5 10:ans bord, Tekniskas Salar
- 20.5-26.5 Seniorernas resa till Krakow och Slovakien
- 22.5 DIAS-gilletts månadsmöte
- 6.6 10:ans bord, Tekniskas Salar
- 10.11 Teater; Jane Eyre, Åbo Svenska Teater
- 28.11 Teater: Chess, Svenska Teatern

Se även tfif.fi eller www.diff.fi.

Ekonomföreningen Niord r.f.

Banvaktsgatan 2, 00520 Helsingfors, Cati Lilja, 0400 138 258

- 11-4 Utbildning: Vad är ansvarsfullt placerande?
- 14-4 Vasa: Familjedag i Tropiclandia
- 17-4 Roséviner
- 18-4 Pysselkväll
- 19-4 Vasa utbildning: Kickstarta ditt placerande – en introduktion
- 24-4 Kalevala Koru
- 25-4 Job crafting – designa om ditt arbete!
- 15-5 Vasa utbildning: Hitta din inre drivkraft
- 16-5 Utbildning: Lär dig producera digitalt innehåll
- 16-5 Utställning: Ippolito Caffi
- 22-5 Vårutfärd
- 13-9 Musikal: Chess

Se även Niordbladet och www.niord.fi.

Ekonomiekandidatföreningen r.f.

Kontaktperson: Ensio Erä-Esko, 050 583 9198, e-post: ensioee@gmail.com

Baraviföreningen rf

Kontaktperson: Torvald Lindberg,
tfn: 045 101 5414, e-post: torvald.lindberg@kolumbus.fi

Sommaren, ni och era gäster

Bjud affärsgäster, kunder, kolleger, vänner och familj på fina upplevelser och motivera er personal.

Boka ett helt fartyg, över 20 farkoster med mycket olika stämning tillgängliga för privatbruk enligt ert önskemål och tema

Affärstillställningar, personalevenemang, utfärder och fester enligt önskemål & budget. Glädje och nytta. Främja samarbete och vi-anda och tacka och motivera er personal. Snabbt att arrangera!

Lunch- och middagskränsningar 5.5-28.9

- Båtbiljett 20 € + Havslunchbuffé 14 € = 34 €

- Båtbiljett 20 € + Classic Menu 35 € = 55 €

- Båtbiljett 20 € + Finlandia Menu 44 € = 64 €

Doris-fartygen, bordsbeställning:

Ring (09) 6874 5050. Exempel: www.ihalines.fi.

JUBILEUM

40:e
Året

IHA-Lines Oy
HELSINKI CRUISES

VETENSKAP

Snurrligt väder med polarvirveln på vift

Snöbollskrig i Rom och stelfrusna leguaner i Florida. Polarvirveln på norra halvklotet har fullständigt flippat ur i år och spridit arktisk snö och kyla långt söderut. Nu talar statistiken för att vi får smaka på sommar i maj.

JOHAN SVENLIN TEXT

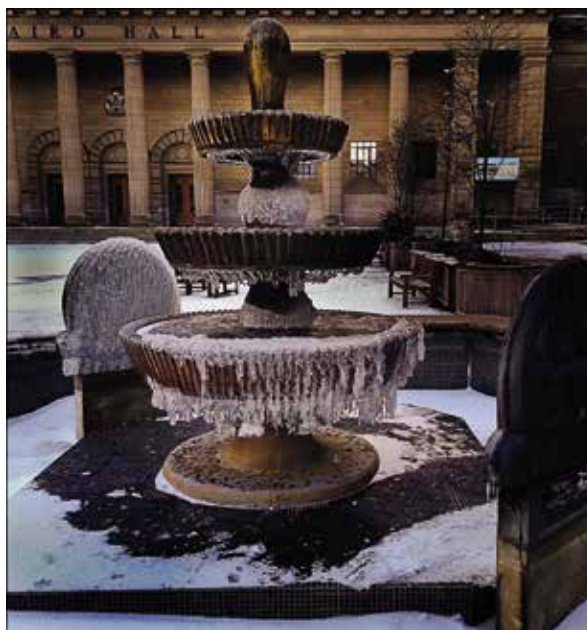
× Minns ni de chockerande bilderna från USA i början av året? Kyla och snö svepte över Nordamerikas östra delar, Niagarafallen förvandlades till ett landskap av is och stelfrusna leguaner damp ner från snötäckta palmträd i Florida. I Ontario och Quebec kröp temperaturerna ner mot minus 50 grader och i New York fick invånarna lov att klä sig i annat än Prada och Manolo Blahnik.

”Det berodde på att polarvirveln hade flyttat sig västerut och låg med sitt centrum ovanför östra Kanada. Normalt ligger den ovanför Sibirien eller någon annan stor landmassa i norr och därför hade Sibirien betydligt varmare temperaturer än normalt i början av året”, säger Jari Tuovinen, meteorolog på Finlands Meteorologiska institut (FMI).

Vintern har inte varit sig lik heller på den europeiska kontinenten. Här i Norden njöts det på många håll av en traditionell vinter med mycket snö och rätt behagliga minusgrader. I slutet av februari var det dock Europas tur att drabbas av ”Wacky Weather”. I Rom gladdes barnen åt snöbollsväder och stängda skolor, men på andra håll rådde elavbrott och trafikchaos. Under en dryg vecka i månadsskiftet mars–april frös ett sextiototal människor ihjäl runtom i Europa, varav hälften i Polen.

”I mitten av februari började det synas tecken på att polarvirveln höll på att försvagas och upplösas. Det ledde till att kall luft läckte ut i riktning mot söder. Nordpolen hade tillfälligt plusgrader och en stor del av Europa fick en ovanligt sträng köld”, förklarar Tuovinen.

Tät virvel ger varm vinter. När vintervädret numera varierar starkt från år till år har polarvirveln blivit ett alltmer omtalat begrepp. Det

FLICKR

THE BEAST FROM THE EAST I DUNDEE, SKOTTLAND.

Vintervädret i början på mars gick under många namn – stormen Emma, Snökanonen, sibiriska björnen. I England kallades vintervädret för The Beast from the East, kanske lite politiskt betingat med tanke på Storbritanniens allt kyligare relationer med Ryssland.

handlar om en lågtryckszon med en radie på uppemot tusen kilometer som ligger i stratosfären och samlar en stor massa av kompakt arktisk luft.

”Polarvirveln är som en mur som snurrar snabbt och håller kall luft inom sig. I oktober börjar det normalt bildas en ny polarvirvel på norra halvklotet när nätterna blir längre och solens strålar inte räcker till för att hålla temperaturen uppe. När solen sedan börjar värma igen, någon gång i februari–mars, blir polarvirveln svagare”, förklarar Tuovinen.

Nordpolen har sin polarvirvel och sydpolen sin. Virvlarna ligger ibland nära polerna, men de kan alltså röra sig över stora sträckor och påverka vädret i vida områden.

”Vissa vintrar ligger polarvirveln långt norrut och är så stark att det inte läcker ut kall luft. Det hände till exempel 2007–2008, när hela vintern var regnig och varm i åtminstone här i södra Finland.”

Somrigt i maj. När det gäller väder är människans minne kort, eller åtminstone selektivt. En titt i nyhetsarkivet visar att vinterskräckväder, som motsvarar årets Wacky Weather, inte alls är unikt. I nyhetsrapporteringen från vintrarna 2005, 2012 och 2015 gavs det myck-

et utrymme åt snökaos och köldtemperaturer på 20–30 minusgrader som drog över Europa i januari och mars.

”Det är inget ovanligt med snö och kyla i Mellaneuropa i december–januari, men att det händer i mars är avvikande.”

I medierna har flera teorier florerat i försök att förklara årets ovanliga marskyla. De flesta experter är överens om att orsaken till extremkylan är att norra polarvirveln betett sig annorlunda denna vinter.

Forskare kopplar Wacky Weather till klimatförändringen, men bristen på mätdata från Nordpolen som sträcker sig längre tillbaka än 50 år gör det svårt att peka på orsaks samband.

Hur kommer vinterns knasväder att påverka våren och sommaren? Tuovinen tittar i statistiken från tidigare år och ser samband mellan strängkyla i mars och somriga veckor i maj.

”Vintrarna 2005 och 2013 hade mars en avvikande låg medeltemperatur. De här åren var även april aningen kallare än under normala år, men däremot hade majen högre medeltemperatur och dagar av sommarvärme.”

Den här vinterns polarvirvel verkar ha gjort sitt, räkna alltså med en snabb övergång till sommarvärme i maj. ■

■ INGA DOLDA KOLHYDRATER

Okej, vi är trötta på andras matbilder som sprids på sociala medier, men döm inte alla som tar fram mobilen och fotar sin tallrik. Det kan vara en diabetiker som låter appen Gocarb räkna kolhydrater. Stavroula Mougia-kakou och hennes forskarteam vid universitetet i Bern har utvecklat appen som gör en mer tillförlitlig analys av mängden kolhydrater i en matportion än vad den mest erfarna typ 1-diabetikern lyckas med. Användaren behöver bara sätta ett kreditkort som referenspunkt bredvid tallriken, ta två bilder från olika vinklar och sedan låta appen göra en 3D-modell av matportionen. Varje beståndsdel identifieras, näringsvärdet kollas i en databas och analysen levereras till användarens mobil. Enligt Mougia-kakou kommer Gocarb att höja livskvaliteten för diabetiker och på sikt även bana väg för andra tillämpningsområden.

■ FLÖG SOM EN FASAN

Om någon ännu tvivlat på att dinosauriefågeln archaeopteryx ("gamal fjäder") faktiskt kunde flyga så har de nu fått besked. Det första fossilfyndet av arten hittades 1860 och sedan dess har forskare tvistat om flygförmågan hos archaeopteryx. Nu har en grupp forskare analyserat ett välbevarat fossil från södra Tyskland i ESRF-synkrotronen i Grenoble och kunnat konstatera att den hade ett ihålligt skelett, liksom dagens fåglar. Synkrotronanalysen stärker uppfattningen att den flög ungefär på samma sätt som en fasan, med snabba, korta vingslag.

■ LYSTE UPP SVARTA HÅL

Han har kallats vår tids Einstein, tack vare sina briljanta vetenskapliga arbeten och sin förmåga att popularisera svårbegripliga samband. Torsdagen 14 mars dog Stephen Hawking, 76 år gammal. Han fick inget Nobelpris under sin långa forskarkarriär, främst för att hans arbeten var teoretiska och svåra att testa i experiment, men hans vetenskapliga arv hyllas av det internationella vetenskapssamhället. **JS**

FLICKR/EMILIE OGEZ

SÄGNER. Den förmodat farliga Bermudatriangeln utgör en av populärkulturens mest ihärdiga myter, som går att spåra till en fantasifull bestsellerförfattare.

En bestseller kräver överdrifter

För att sätta fantasin i rörelse gäller det att krydda till verkligheten lite. Vi vill tro på en bra story.

TORSTEN FAGERHOLM TEXT

× Bermudatriangeln är triangelformad havsregion på cirka 1 miljon kvadratkilometer – dubbelt så stor som Sverige – belägen mellan Miami, Bermuda och San Juan (Puerto Rico). Det är frågan om ett mycket stort område med intensiv båt- och flygtrafik. Detta ökända farvatten präglas av färgstarka myter och har av vissa beskrivits som ett av världens farligaste områden för sjöfart.

Myten går att spåra till Charles Berlitz (sonson till Maximilien Berlitz, grundaren till Berlitz Språkskola) succébok Dödens triangel (The Bermuda Triangle) 1974. Berlitz kokade ihop historier om en påfallande mängd märkliga försvinnanden bland flygplan och förlisade skepp. Boken sålde över 20 miljoner exemplar på 30 språk och gjorde ett starkt intryck på populärkulturen.

Berlitz tillskriver felaktigt Bermudatriangeln förlisningar som inträffat någon helt annanstans. Dessutom tillgriper han överdrifter och klatschiga påhitt, samt både utelämnar och kryddar detaljer.

Enligt en recensent i Time Magazine utgick boken "från etablerade fakta, för att sedan väva in ett sammelsurium av halvsanningar, obekräftade rapporter och oetablerad vetenskap." Kanske var alltsammans ett marknadsföringstrick, eftersom Berlitz på den tiden till följd av en rättsvist inte i professionella sammanhang tilläts använda

sitt efternamn, som betraktades som ett varumärke.

Smak för källkritik. Det var bibliotekarien och piloten Larry Kusche som påvisade Berlitz bondfångeri i boken The Bermuda Triangle Mystery – Solved 1975.

Bermudatriangeln är de facto inte över-representerad i olycksstatistiken. Däremot har många flygplan och båtar som försvunnit i området haft ägare från USA, vilket ökar den mediala genomslagskraften hos eventuella olyckor. En död amerikan är en världsnyhet, medan hundra tusen döda i ett fattigt och fjärran land kan kvitteras med en notis i marginalen på sida 7.

Kusche drar slutsatsen att Bermudatriangeln är ett "uppdiktat mysterium" som fötts ur slarvig forskning och rapportering. Bland annat har flera skepp som Berlitz nämner i sin bok knappast existerat överhuvudtaget.

En annan folksaga som härstammar ur Berlitz bok är det så kallade Djävulens hav eller Drakens triangel, en region i Stilla havet runt vulkanön Miyake-jima, 100 kilometer söder om Tokyo. Berlitz beskriver regionen med det uppdiktade namnet (föga överraskande) som ett område där flygplan och fartyg mystiskt försvinner.

Receptet för att koka ihop ett så kallat mysterium är enkelt: tag en okritisk skribent, marinera fakta, friterar inom massmedier som lever av spekulation och underhållning, samt servera åt en sensationslysten och uttråkad publik. Om det finns något lurt så gäller det främst en flexibel sanningsuppfattning hos bestsellerförfattare. ■

"Klasskampen står i dag mellan dem som behärskar orden och dem som inte gör det." Danska politikern Tom Høyem (1941-)

Vaktmästarens dotter blir skådespelare

ROMAN

× Evin Ahmad gick ut Stockholms dramatiska högskola 2015 och tillhör den fasta ensemblen på Folkteatern i Göteborg. En dag ska jag bygga ett slott av pengar (2017) är hennes litterära debut, ett personligt verk som på sparsmakad, talspråklig prosa går till angrepp mot klassfrågor och skildrar hur vaktmästarens dotter blev skådespelare. Klassresor och berättelser ur förorten, eller bara "orten" som Stockholms förorter kallas, är i sig inget nytt. Tankarna går till Susanna Alakoski och Jenny Wrangborgs klasskritiska poesi. I Ahmads bok äger händelseförloppet rum i ett samtida Stockholm, där berättaren skildrar sin resa från Akalla på den blåa tunnelbanelinjen, till den prestigefyllda scen-skolan på Valhallavägen på Östermalm.

Det som Ahmad lyckas anmärkningsvärt bra med, är att peka på komplexiteten kring denna rörelse, hela den tilltrasslade väv av skuld, hat och drömmar som skapas. Verket har en ursinnig och uppfordrande ton, som gör det svårt att lämnas oberörd, samtidigt som lågstadiebarnets logik och den språkliga flexibiliteten underhåller.

Hatar pengar. Parallellerna mellan berättaren och författaren är många, och verket markerar sitt verklighetsanspråk genom den talspråkliga tonen och exakta angivelser av klockslag och platser. Berättaren är andra generationens invandrare, med en kurdisk pappa som flytt till Sverige under Iran-Irak-kriget. Att känna sig utanför i teaterhögskolan har ändå mer att göra med kapital än med hudfärg. Det är en kombination, berättaren blir en stereotypisk "förortsblatte", som blir imiterad av förstaårselever på examensdagen och som odlar bitterhet gentemot de vita barnen på överklassdagiset.

Som titeln antyder är pengar verkets intresseområde, och det element som kan skapa ett hållbart hem för en familj. Samtidigt väcker pengarna girighet, författaren pendlar mellan att vilja försörja

sin familj och att vilja äga allt hon förtjänat själv, och använda pengarna som attribut för att bli en annan, genom plastpåsar med produkter av dyra märken.

På teaterhögskolan förekommer posserande fattigdom, som när personer ur den vita medelklassen som är bosatta i egna lägenheter i innerstaden väljer baren där ölen är två kronor billigare, och skryter med att inte ha råd. Ahmad understryker att den riktigt fattiga gör allt för att dölja sin ekonomiska situation och samtidigt går det inte en dag utan att berättaren tänker på pengar, oroar sig för det, grälar om det: "Det är ingen som hatar pengar mer än jag."

Nån jävla skitpjäs. Skamkänslorna är påtagliga, på ett okontrollerat sätt riktar de inåt och utåt, mot omvärlden men också mot den egna familjen. Skam är kanske den trendigaste känslan, inte minst efter den norska tv-serien med den titeln. Berättaren skäms för att hon vistas i miljöer som är kodade av den vita medelklassen samtidigt som barnomens Akalla väcker förakt. Hon hatar hur hon anpassar sig till rummet genom att förändra språket, men hon hatar också hur hon skryter om sin kulturella kompetens: "Jag hatar när jag

är där hemma och börjar prata om nån jävla skitpjäs och skryter om att jag kan den, eller berättar om när jag såg en Egon Schiele-tavla och att jag har en jävla Gustav Klimt-affisch i min lägenhet som jag är så stolt över."

Både de som flyttar och de som bor kvar skäms, och berättaren som har flyttat har hamnat i ett dubbelsidigt utanförskap. Hon hör varken hemma på orten eller i innerstaden. Samtidigt kan jag känna att de flesta unga känner sig vilsna, och att den okuvliga tillhörigheten främst har sin hemvist i barn domen. Ahmads fräna språk och närgående ursinne är så övertygande att jag lätt sväljer hennes prosa okritiskt, men ändå känner jag mig lite lurad. Ur berättarens perspektiv är den här omvärldsskildringen hela sanningen, och hon når långt genom att rada upp motsättningar. Som kampsång är En dag ska jag bygga ett slott av pengar något utöver det vanliga, besläktad hiphop-artisten Silvana Imams rasande lyrik.

En hårdskalad diva. Den blivande skådespelaren samlar på sina slantar och bygger ett slott av drömmar och ord. På den metalliskt blå pärmen har orden ur teltens staplats upp som ett vingligt torn, som en illusion av klass- och karriärstegen. En del av orden är av guld och i bakgrunden syns fåglar med utbredda vingar. Ahmad uppmanar barn att drömma, och hon förbannar dem som under hennes uppväxt sagt att hon inte har en chans som skådespelare.

På myntets andra sida gestaltas berättarens vän André, som skulle kunna bli nästa Zlatan, men stoppas av diskbräck och inte lyckas uppnå sina drömmar. Skillnaden på berättarens och André's resa synliggör hur det ändå inte är så enkelt, att det krävs mer än bara drömmar för att lyckas. Berättaren häradas under sin resa och kommer ut på andra sidan som en karriärlista; en "hårdskalad diva" som säger "FUCK dom."

HANNA YLÖSTALO

"Det är ingen som hatar pengar mer än jag." Ur En dag ska jag bygga ett slott av pengar av Evin Ahmad

"Han måste stressas. Genom att vara synligt närvarande tvingar vi honom att handla irrationellt. Då är han ute ur trygghetszonen och tvingas spela på våra villkor." Ur Maestro av Geir Tangen

"Vi har blivit bestulna på samhörighet, trots att vi är monumentalt sammanlänkade. Allt vi behöver är ju ett gemensamt språk." Ur Stiga sol, smälta is av Raja Bahari

→ EN DAG SKA JAG BYGGA ETT SLOTT AV PENGAR

- EVIN AHMAD
- NATUR & KULTUR
- 121 SIDOR

→ MAESTRO

- GEIR TANGEN
- FORUM
- 368 SIDOR

→ STIGA SOL, SMÄLTA IS

- RAJA BAHARI
- NORSTEDTS
- 213 SIDOR

Den detaljkåta mördaren

BROTTSROMAN

× Författarens första egna mord – och inte bara ett, utan en hel rad! Geir Tangens debut *Maestro* måste ju förr eller senare inträffa. Norges mest lästa kriminallitterära bloggare med en daglig gärning som lärare har efter alert benchmarking lärt sig vad som gäller – och rätt tajming. *Maestro* följer ett klassiskt who-dunnit-koncept där samhällskritik inte är första prioritet. Det finns säkert en social beställning på denna antites till Nordic noir: romanen har sålts till femton länder.

Maestro är en skruvad thriller där Tangen skamlöst öppet lånar från levande och döda nordiska kriminalförfattare, och förlitar sig på att seriemördarens (visst, så mycket må avslöjas) agenda och detaljplanerade script känns igen av dedikerade deckarläsare. Vi tackar för förtroendet.

Tangens radarpar (och jo, det blir fler romaner) är omaka. Grävreportern Viljar Ravn Gudmundsson har efter en fatal journalistisk miss varit ute i kylan, professionellt, men är fortfarande anställd på lokaltidningen Haugesunds Avis. Ibland nykter, ofta plågad av svåra panikattacker. Det är han som får motta mejl från mördaren om de planera-

de tilltagen. Lotte Skeisvoll, utnämnd till kriminalkommissarie 32 år ung, har få vänner på jobbet eller privat: hennes agenda är att göra resultat, inte göra sig populär. Skeisvoll och Gudmundsson är båda socialt obegåvade, men med vassa hjärnor.

Mördarens spektakulära mordturné följer en kuslig logik: offren är utvalda för att de enligt mördaren begått allvarliga brott, men undgått straff; nu ska de straffas med döden. De är också handplockade på basis av likheter med karaktärer i välkända deckarromaner. Kommissarien och journalisten dras in i det galopperande händelseförloppet på grund av sin yrkesroll. Efter ett par mord börjar radarparet skönja ett mönster i upplägget: den tydliga litterära kopplingen, som ställer i sikte möjligheten att gissa sig till nästa mord, gripa förövaren och ställa denna till svars. Detta rubbar mordseriens grand plan och framtvingar improvisationer, som stökar till det både för mördaren och dem som försöker bryta spelet.

Det är tydligt att Tangen läst och lärt av sina samtida kolleger i genren. Också en gammal klassiker har lånat struktur åt *Maestro* – Agatha Christies Tio små negerpojkar. Tang-

en skriver mästerligt lättläst och flytande, och romanens miljöer, polisarbetet och dess psykologiska konsekvens håller för kritisk granskning. Personteckningen är skärpt och gatutrovärdig. *Maestro* är en lysande start på vad som ska bli en trilogi. Uppföljaren *Hjerte-knuser* har redan utkommit i Norge (Gylden-dal), och översättningsrätterna för den har köpts till flera länder. ■

RAGNHILD ARTIMO

Inuti, skärvor

ROMAN

× Sen kväll en stilla dag. Baken som domnat, en klump i halsen och hjärtat fullt av motstridiga känslor. Utomhus har mörkret lagt sig och isen fryser på, men i bröstet bränner solen från Mellanöstern. Raja Baharis debutroman *Stiga sol, smälta is* kommer jag inte att glömma i en handvändning.

Bahari skriver om Sayed i Sverige, om Sid i faderns land i Mellanöstern, om hur den enes nutid är den andres dåtid. I en lägenhet på sjunde våningen sitter Sayed och röker mitt i natten. Sid navigerar sig fram i sin fars hemland, kämpar med att lära sig arabiska, språket hans far vägrat lära honom. På dagarna vandrar Sayed runt och spelar obemärkt in människors prat. Han klipper ihop deras meningar till ett ljudkollage, en ny berättelse om Sverige. Sid påbörjar läsandet och översätt-

ningen av farfaderns roman. Han förälskar sig i Salma, en orädd gift kvinna.

Det är sökandet efter ett språk, en identitet, efter att få vara sin egen människa, som gör Raja Baharis roman allmänmännisklig. Samtidigt riktar den strålkastare mot livet som andra generationens invandrare i dagens Sverige. Sammanvävt med Baharis lyrisk språk blir detta en oförglömlig roman. Att den är fulländad vill jag inte påstå, men otroligt fin är den. Denna pärla till debutroman bådargott för Baharis utveckling som författare. Framtida romaner kommer förhoppningsvis att viga mer tid till runda bifigurer och nyanserade kvinnoöden.

Journalistutbildade Raja Baharis roman är vacker och känslöfylld. Det är en bok jag vill spara, trots det begränsade hyllutrymmet i min lya. Men än ligger den framme på bordet. Än bränner solen bröstet. ■

LENI SUNDMAN

SITT VACKRASTE

JAG. Årets fotograf Elisabeth Toll ger rådet att göra sina egna grejer. För de ger bäst resultat!

SAKLETARE. The future is so bright you got to wear shades! Efra Attling lånade den fyndiga frasen på Elle-galan i Stockholm.

Att försöka anpassa sig är roten till det onda

Snygg, trygg och bekväm är ledorden för en fungerande stil oberoende om du är verkställande direktör eller modedesigner. Din stil ska utstråla dig själv, personlig och unik. Anpassa dig inte, du blir ändå inte nöjd!

DANIELA ANDERSSON TEXT

× Alla har inte en säker medfödd stilkänsla därför finns stilguider, stylister och allehanda magasin för inspiration och råd. Etikettkoderna bör man oberoende känna till för att kunna bryta mot dem vid behov. Vill man ha de ultimata stilaråden effektivt koncentrerade i ett paket så åker man till den prestigefyllda Elle-galan i Stockholm där Sveriges modeelit samlas. Det går ju inte att förneka att den svenska mode- och stilvärlden influerar oss i allra högsta grad här på andra sidan viken.

Hon som myntade rubriken samt ledorden är den svenska fotografen Elisabeth Toll, utnämnd för andra gången till årets fotograf på Elle-galan 2018, som plåtat allt från toppmode till politiker och världsstjärnor.

”Det gäller hela livet, att hela tiden utgå från sig själv. Vi blir inspirerade och får influenser men tappa inte kontakten med din egen vision, den är kanske inte alltid i tiden men blir inte heller fel. Om du försöker anpassa dig så blir du aldrig riktigt nöjd och du kan aldrig mäta dig med folk som inte anpassar sig.”

Ett porträtt avslöjar obarmhärtigt om du är bekväm i din utstyrelse eller ej, och Toll har många gånger ingripit om skjortan varit fel. För kundens eget bästa förstås.

”Jag vill att personen ska vara det som jag uppfattar som sitt vackraste jag. Sen får man se om det motsvarar deras egen bild men jag vill att de är nöjda själva”, säger Toll som är uppvuxen i Frankrike.

Ditt mål för i år?

”Att göra egna grejer för då blir resultatet bäst! Det är jobbet som ingen vill ge en men vars resultat alla gillar mest.”

Personliga smycken. Smyckesdesigner Efra Attling, årets hederspristagare på Elle-galan, har mycket att erbjuda er som bär kostym varje dag.

”Som kille kan man lägga till ett snyggt litet armband för att visa sin personlighet. Kil-

lar köper tio likadana skjortor medan vi tjejer söker inspiration och går ut och shoppar. Vi är som Pippi Långstrump, sakletare”, säger Attling med ett skratt.

Innan Attling somnar funderar hon på vad hon ska sätta på sig följande dag.

”Det är en meditativ grej. För att ha en personlig stil handlar det om att kombinera. Mode och stil är väldigt stort begrepp och handlar om tycke och smak. Man är född intresserad av mode eller stil, det är nåt som kommer med personen, men man kan lära sig det. För mig har det alltid varit intressant.”

Låt dig inspireras av någon du tycker klär sig snyggt.

”Om du har en dålig dag, kom ihåg att boosta dig själv! Titta på smycket eller ringen och tänk: Äh, kom igen det blir nog bra!”

Årets designer Frida Bard på Hope är inne i samma banor.

”Jag gillar ju kostym och klär mig själv gärna i kostym. Hope är starka förespråkare för kostym. Många gånger är det en efterfrågad klädkod som man bör följa. Vi kan då erbjuda ett klassiskt snitt men med en lite kaxigare approach. Det som är viktigt är de små personliga delarna. Som till exempel

PRESSBILD

RESPEKT. Årets bäst klädda man politikern Ardalan Shekarabi tycker att det är respektfullt gentemot sina väljare att klä sig representabelt.

smycken. Alla grejer som är ens mest kära, inte bara nytt och lånat!"

Stil definierar en person. Det kan också gå djupare än så och inte bara rent visuellt utan hur vi rör oss och hur vi är.

"Bär plagg som du är bekväm och mår bra i. Särskilt då man ska göra påfrestande saker som offentliga uppträdanden så måste man vara 100 procent trygg. Hitta ett plagg som blir din bärare. Stöka till det kan man göra en annan gång", konstaterar Bard.

"Jag är småbarnsmamma och klär inte bara på mig själv på morgnarna. Så jag gillar att vara casual. Vi måste acceptera att vi får klä oss hur vi vill."

Från moralpolis till minimalism. Iransk-svenska politikern, riksdagsledamoten och civilministern Ardalan Shekarabi, årets bäst klädda man 2018, bodde sina tio första år i Iran.

"Stil betyder väldigt mycket för mig. Jag växte upp under 1980-talets kulturrevolution i Iran då moralpolisens huvudfokus låg i att få folk att sluta använda moderna kläder. Det gick inte människor med på utan ville uttrycka sitt motstånd. Ett speciellt minne som etsat sig fast är min släkting som var klädd i ett par tajta läderbyxor och hur hon försökte dölja det under kappan då vi blev stoppade av moralpolisen."

Hur mycket tänker du som politiker på din look?

"Klart att jag tänker på hur jag klär mig, jag representerar ju det svenska folket och det är viktigt att vara bra klädd. Det är en respekt vi politiker bör visa mot våra väljare och medborgare. Men jag bor ute på landet och lämnar ju också tre barn på förskola innan jag ska till regeringskansliet på Rosenbad. Så det är viktigt att kläderna funkade hela dagen."

"Definiera vem du är. Stanna upp om du bara slentrianmässigt följer det mode vi är vana med, eller förväntas följa. Du ska känna dig snygg och bekväm men behåll nyfikenheten!" ■

"Ett speciellt minne som etsat sig fast är min släkting som var klädd i ett par tajta läderbyxor och hur hon försökte dölja det under kappan då vi blev stoppade av moralpolisen."

Kryddiga rödviner från Portugal till påskbordet!

Escada Touriga Nacional
9,70 € / 0,75 l
Alkos produktnr 931347

Alta Corte lådvin
31 € / 3 l
Alkos produktnr 951578

Kons fyra magar ur ett vattenperspektiv

JAN STEN

AFFÄRSNÄTVERKET

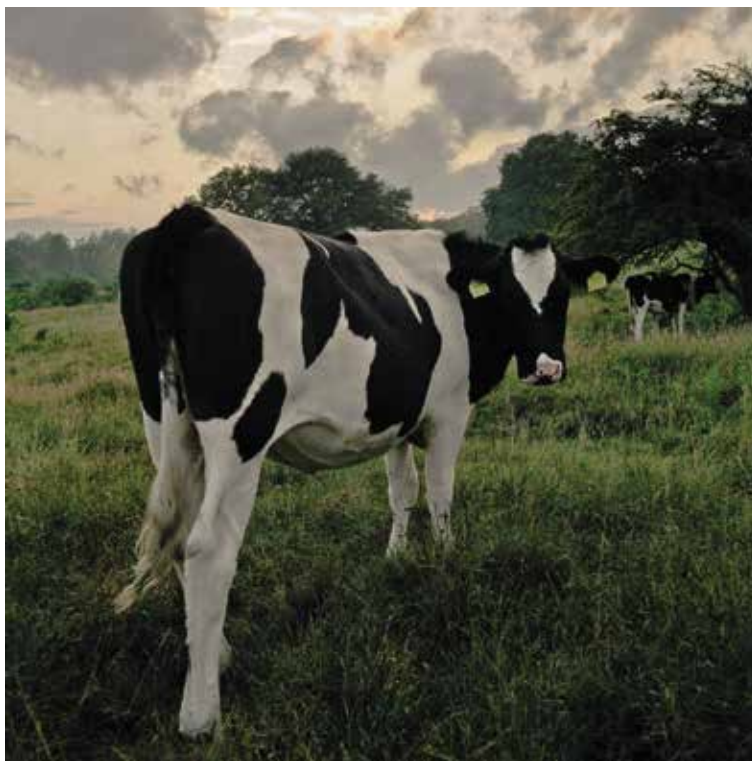
Kor kan inte flyga, det vet väl alla. De flesta vet nog också att det anses att kon har fyra magar. Samtliga lär behövas för att de här nötkreaturen ska kunna få matsmältningen att fungera. Som ett led i processen brukar korna tugga sin föda flera gånger, och idisslandet gör sig påmint även i Affärsnätverket Forums debatter under den senaste månaden. Det finns en del sura uppstötningar som är uppe och svänger igen. Av den anledningen kör vi förstås också vidare på vattentemat från förra gången. Man ska ju leva som man lär.

Hela havet stormar. I denna klassiska lek finns under varje spelrunda en stol färre än antalet deltagare i leken. Det påtalas ofta att politiker inte klarar av att tänka i nya banor, men på sistone har de verkligen lyckats över förväntan: de har varit innovativa i sitt angreppssätt och omdefinierat reglerna för leken.

I stället för att efter varje spelrunda ta bort en stol så har de börjat lägga till en stol. Utmaningen består inte längre i att försöka hållas kvar bland de allt färre deltagare som har en stol att sitta på, utan i stället handlar det numera om vem som kan sitta på flest stolar samtidigt utan att falla. Nästa spelrunda kallas för landskapsvalet, få se vem som först försöker hoppa på de nya stolarna?

Bermudatriangelns nästa offer. Sägner om vad som egentligen händer i det här mytomspunna området (spoiler: se sid. 31). Kanske är det utomjordingar som av någon anledning har satsat på att visa sina krafter, eller också är det olika former av naturfenomen som spelar in.

Det är mycket möjligt att havsområdet inte är farligare än andra, men vem vet. Det värsta är att skutans kapten verkar ha satt kurs rakt mot farliga vatten inom vårdreformen (sote). Varningsropen skallar från höger och vänster men autopiloten tycks vara påkopplad. Delar av den egna besättningen pratar om myteri, men få se hur det går. Svårt att säga hur kombinationen av mod och dum-

Flickr

IDISSLARE.

Även i diskussionen på LinkedIn förekommer ibland sura uppstötningar.

dristighet är utformad i det här fallet, men det krävs nog något alldeles extraordinärt för att stoppa skeppet eller få det att ändra kurs.

På Marianergravens botten. Vill man ta sig en titt på det djupa havet så är Marianergraven det rätta turistmålet. Det är väldigt få människor som besökt det här stället, men ifall man ska tro våra debattörer så är det på den här nivån som all offentlig information om metrobyggandet, asfaltkarteller samt mut- och vapenaffärer har hamnat. Det är inte utan anledning som gravens djupaste punkt benämns Challengerdjupet. Av förekommen anledning är det inte vem som helst som klarar av att ta sig till den här nivån. Det krävs både pengar och kontakter för att det ska lyckas. Det är inte heller alltför många som klarar av de mentala påfrestningar som en sådan här resa skulle innebära.

Döda havets salt. Man behöver inte alla gånger kunna simma för att hållas på ytan, fråga

bara dem som besökt Döda havet. Där klarar alla av att hållas flytande, men det kan vara bra att komma ihåg att sluta munnen och eventuellt ögonen för att undvika att bli irriterad av salthalten.

Samma recept gäller dataskyddsförordningen GDPR som just nu är högaktuell även i vårt land och i hela EU. Det gäller onekligen för företag att ha god kontroll på hurdana personuppgifter som samlats in och hur de förvaras, så att de inte i onödan kommer upp till ytan för allmän beskådning.

Högst troligen kommer det här inte att orsaka några större problem, ifall det sunda förnuftet får användas. De svåra fallen kommer att uppstå där någon har tagit sig en simtur i Döda havet för persondata, och efter avslutat förvärv vill säkerställa sig om att det inte finns några som helst spår efter besöket. Dessa kan eventuellt visa sig utgöra riktigt jobbiga typer som får en att önska att det bara vara lite salt och inte tändvätska som hade letat sig in i ögonvrån. ■

Saliven Gustavsson
tänker bli 100 år och
sedan spöka för er.

Hurra för Finland 101!

SISTA
ORDET

Vi ser på det gångna jubelåret genom George Clintons P-funkande futuristiska solbrillor, djupt tacksamma över att det är över. Finland 100 var sannerligen jippet som gav känslan övermättad en otalt ny, aldrig förr upplevd dimension.

Bortsett från själva motivet – prisandet av dem som satte fyr på nationen och dem som upprätthöll självständigheten i ett sekel – blev det hela till en bulladeg med på tok för mycket jäst i. Man kunde knappt kravla sig ut i parken för att handla en portion hallucinogent grovsnus för att få futt på dagen, utan att utsättas för jubileets symptom. Så här då:

"Va' fan bättre, Langar-Lasse? De' e ju samma vara som i fjol!"

"Alls icke, kåsör'n. Här står 'Finland 100' på dosan."

Som inpiskad misstänksamhetsman och surpuppa tänkte jag att det bara var mitt personliga problem, men ju längre året led, visade det sig att bra många medmänniskor även led. Blotta skymten av Finland 100 på en reklam eller produkt eller uttalandet av devisen tycktes få fler och fler att resa ragg, och sällskapets aggressivare lagda knöt nävarna eller fingrade hotfullt på slidkniven.

Nu kan det ju hända att viss avund bidrar till det efterkloka jämandet, när en annan slappsvans inte hann med och dela på cirka 20 miljoner skattepengar som öronmärktes för allsköns projekt som på sätt eller annat skaffade sig jubileumsdekalen. Snitsiga snajdare från samhällsaktivister till seminarieproffs och konstnärer var givetvis framme i god tid med mössan i hand. Listan på lyckliga kakdelare toppas av den imponerande ljusinstallationen Luminous – 295 000 euro – som faktiskt har setts och diggats riket kring. Tvåan är sedan ett mysterium; det förmodliga konstprojektet De dansande isbrytarna beviljades 255 000 euro. Mer är det ingen som vet.

Seminarium, festival, konferens, träff, bastuaften ... kalla

en samling av folk vad som helst. Ficks det in "Finland 100" eller bara "100" i rubriken, fanns chans för flax. Att det i Borgå hölls Framtidens lantdag med 120 000 euro i bidrag visste vi via lokalmedia. Någon som var på plats och vet vad som sades, känner åtminstone inte jag. Ingen som känner någon som var där heller.

Jubelkommittén tycks inte ha varit helt främmande för para-psykologi och det ockulta; Tove Jansson fick 8 000 euro av kakan. Att den stora konstnärinnan gick vidare år 2001 mindes tydligen ingen. Nå, "döden är ingen orsak att lämna gruppen" säger ju också Monty Pythons levande medlemmar om salig Graham Chapman.

Festliga år fordrar förstås särskilda festdrycker. Bernard-Masard från Luxemburg boostade försäljningen med att slå ny etikett på den vanliga skumpan, okej. Jaume Serra som donar hyfsad torr konsumtionscava tappade en halvsöt dricka på snygg flaska, döpte den Ode till friheten och fick upp den på våra alkohyllor i stället för ner i kloaken. Men bubbeltjutet vi helst hade sluppit svängdes till här hemma. Den på vita vinbär och blåbär bryggda Valkia luktade och smakade magsyra buteljerad i en design som kanske såg lækker ut år 1975. Fast färgen var fin. Skumpa har aldrig varit Finlands forte, men bryggeriets fiffikus tänkte kanske "Året till ära gör vi ett ännu sämre blask. Jes!"

Årets sorgglustigaste produkt torde ändå vara metallbiten "Suomi 100", gjord av den totalt okände artisten Herman Arvo-kas. Med eller utan kommittébidrag önskar man att master Arvo-kas hade gjort något annat. Kolla den så förstår ni.

Så nu när sekeljubileets sviter börjar lätta, tycker jag vi börjar satsa på häva idéer, projekt och produkter utan några påklitrade, pompösa deviser. Fast ... en "Finland 101" -kommitté med bussig budget vore inte att förakta. Bäst att svara till en ansökan i god tid. ■

TACK OCH GODNATT

FINSVE

FINSK-SVENSKA HANDELSKAMMAREN
SUOMALAIS-RUOTSALAINEN KAUPPAKAMARI

Lockas du av möjligheterna på den **svenska** marknaden?

Finsk-svenska handelskammaren är en pålitlig partner med gedigen kunskap om den svenska marknaden. Vi finns till som en resurs för finländska företag som vill starta upp och etablera sig på grannmarknaden i väst.

Vi genomför bland annat marknadsundersökningar och -kartläggningar, konkurrent- och marknadsanalyser, hjälper till att hitta samarbetspartners och distributörer samt följer med som resurs vid olika typer av förhandlingar.

Vi har de senaste tre åren fördubblat medlemsantalet och är nu uppe i 650 företagsmedlemmar. Genom medlemskapet kan man bl a ta del av våra högklassiga seminarier i Finland och Sverige. Vi erbjuder också juridisk hjälp med företagsetablering, skattefrågor och anställningar.

Den svenska marknaden öppnar en unik möjlighet för finländska företag att internationaliseras. Genom Sverige går sedan vägen vidare till ännu större exportmarknader.

Ta kontakt så berättar vi mera!

Kjell Skoglund
*Verkställande direktör,
Finsk-svenska handelskammaren*

+46 8 44 28 860
www.finsve.com